

ANNA MARIA GRUENFELDER

USKOČKI RAT MEĐUNARODNI ASPEKTI

Anna Maria Gruenfelder
Karela Zahradnika 30
HR 10000 Zagreb

UDK: 94(497.5)"15/..."
Izvorni znanstveni članak
Ur.: 2003-11-20

Ovim napisom autorica je htjela pokazati da je povijest uskoka probila regionalni i vremenski okvir. Uskoci su postali poznati zato što su igrali ulogu između austrijskih Habsburgovaca i Mletačke Republike, u vezi s turskim prodorom u Europu i turskim prijetnjama da će zaštititi svoja osvajanja od uskoka ne samo kopnom nego i s morske strane. Sukob između Republike Venecije i Habsburgovaca otvorio je i obnovio stare sporove u kojima su nove sile našle svoje interese. Uskočka je povijest otvorena još i u 17. stoljeću. Uskočka povijest nakon Madridskog mira čeka tek da je netko obradi.

I. Uvod

Mirovni pregovori u Muensteru i Osnabruecku, kojima je okončan Tridesetogodišnji rat, slove kao začetak moderne diplomacije. Međutim, diplomatsko pregovaranje, umijeće kompromisa i predlaganje koje udovoljava interesima svih strana i pomaže sačuvati obraz i onoj strani koja iz sukoba izlazi kao poraženi protivnik, nije se tada rodilo *ex ovo*, nego ima dugu pretpovijest: Austrijski povjesničari i povjesničarke koji se bave poviješću ranoga novog vijeka, 16. i 17. stoljeća, do sada su usredotočili pozornost na događaje u Carstvu: na reformaciju, na sučeljavanje cara s njemačkim knezovima, na

postupno sužavanje carskih ovlasti i jačanje partikularističke moći – na događaje koji su imali ključni utjecaj i na razvitak u habsburškim nasljedovinama. O carevoj stvarnoj moći zavisila je potpora knezova obrani od Turaka – turski prodor bio je jedna od dominantnih briga habsburških vladara u nasljedovinama tik uz granicu turskih osvajanja. Zbog te glavne preokupacije kao da je povjesničarima promaknula činjenica da se uz južne granice Unutaraustrijskih zemalja zapletao sukob između Mletačke Republike i nadvojvode Unutarnje Austrije, koji će 1615. izazvati rat. Austrijski, hrvatski (jugoslavenski) i talijanski povjesničari i povjesničarke zanemarivali su taj rat, obrađivali ga kao marginalan sukob, kao "puškaranje" prije velikog ratovanja, ili kao događaj koji je spomena vrijedan samo zato što je dodatno otežavao položaj pretendenta na carsku krunu, nadvojvode Ferdinanda Unutaraustrijskog. Stručna literatura o povijesti habsburško-mletačkog sukoba usredotočena je na regionalno značenje, na Vojnu krajinu odnosno na Unutarnju Austriju, a vremenski na razdoblje do 1620. do krajnjeg roka primjene mirovnog sporazuma.

No takozvani Uskočki ili Gradišćanski rat nije samo epizoda u pretpovijesti Velikoga, Tridesetogodišnjeg rata, nego ima i dodatno značenje povezano s uskocima. Do tog rata došlo je zbog uskoka, ali ne samo zbog njih. Zato valja problematizirati pojam Uskočki rat. Catherine Wendy Bracewell istaknula je da je povijest senjskih uskoka bilo jedno poglavlje u šarolikom spektru planova za Sveti rat na Jadranu u 16. stoljeću.¹ (Pritom ona neopravdano ograničava uskočko razdoblje na 16. stoljeće, jer se rasplet problema sa senjskim uskocima, odnosno pokušaj raspleta dogodio u drugom desetljeću 17. stoljeća, a do krajnjeg rješenja problema ipak nije došlo). – Bracewellova pristupa tematici metodom socijalne historiografije, zanemarujući međunarodni aspekt. Zato ova radnja želi upozoriti na to koje je međunarodne implikacije imalo "uskočko pitanje".

Rat je značajan zbog toga što predstavlja kumulaciju rivalstva habsburške vlasti i Mletačke Republike u Sjevernoj Italiji, zbog ovladanja strateški važnim teritorijima i trgovinskim putovima.

Bitna je značajka ovog rata i upletanje europskih sila – Španjolske na strani austrijske loze Habsburga, Francuske pak u korist Republike Venecije. Zbog umiješanosti Španjolske i Francuske, pa i zbog odraza sukoba na njemačke i katoličke knezove u Carstvu, rat se razvio u "multilateralnu" krizu.

Španjolska je u tom sukobu podržavala austrijsku stranu, i u nasljednim svadama s Mantovom i uz svoj ugled kao dominantna kolonijalna sila stekla

¹ C. W. BRACEWELL, 1997.

autoritet kao važan europski čimbenik. Francuska je svojim posredovanjem produbila francusko-španjolski antagonizam. Njemački knezovi, koje je habsburški car zaobilazio u rješavanju sukoba, dobili su dodatan razlog za suprotstavljanje caru i Habsburgovcima.

Cilj je ove radnje dokazati da Uskočki rat ima multilateralno, a ne tek ograničeno regionalno značenje. Uz to valja i točno odrediti vremenski okvir sukoba. Mišljenje da su se Mletačka Republika i austrijski Habsburgovci sukobljavali zbog uskoka i da je taj sukob bio riješen implementiranjem Mirovnog ugovora u Parizu i Madridu 1617./1618., a da godina 1620. označava kraj "uskočke povijesti", provlači se kroz djela povjesničara Bare Poparića i Gligora Stanojevića, kao i kroz talijansku (Silvino Gigante, Eugenia Levi, M. Kravjansky), kroz austrijsku historiografiju (Erich Zoellner, Guenther Rothenberg) a susrećemo ga i kod njemačkog povjesničara Gerharda Roescha. I sama povijest senjskih uskoka je, poglavito kod austrijskih povjesničara, povijest obrane Vojne krajine od "turske opasnosti". Turski prodor u Europu je, naime, jedna od tema vodilja povijesti Austrije i Njemačkog Carstva kroz tri stoljeća, od sredine 15. do sredine 18. stoljeća, ali svakako u 16. i 17. stoljeću – iz razumljivih razloga: U habsburškim nasljedovinama koje su graničile s turskim teritorijima na Balkanskom poluotoku i u Ugarskoj, u Štajerskoj, Koruškoj i Kranjskoj, te u grofovijama Gorica i Gradiška, na Turke, "jurišnike i palikuće" ("Renner und Brenner") gledalo se kao na jedno od apokaliptičkih iskušenja. O tome koliko je taj veliki strah opsjedao stanovništvo, svjedoči likovno slikarstvo 15. i ranog 16. stoljeća (freska na stolnoj crkvi u Grazu majstora Thomasa iz Villacha prikazuje tri najveća zla što su pogodila stanovništvo Štajerske pred kraj 15. stoljeća: navalu skakavaca, kugu i Turke.) Suvremeni letci pozivali su kmetove na povišenje rabota i tlake u svrhu obrane i na regrutiranje plaćenika za vojnu obranu.

U austrijskim povijesnim prikazima uskoci imaju iznenađujuće marginalnu ulogu. To se ne odnosi samo na njihovo stvarno značenje u protuturskoj obrani nego ima i šire političke razmjere. S druge strane, citirani povjesničari ističu da je zbog uskoka buknuo Gradišćanski ili Uskočki rat, a ne osvrću se uopće na pitanje zašto se Uskočki rat zove i Gradišćanski rat: Potonji je naslov svakako primjereniji vojnoj operaciji što ju je Mletačka Republika vodila u cilju eliminacije austrijske enklave iz svog teritorija u (današnjoj) Furlaniji i Beneškoj Juliji.² Senj i "područje djelovanja" uskoka-gusara, Hrvatsko primorje, Istarska obala i Kvarnerska regija s otocima, tijekom

² Tijek rata prikazala sam u članku objavljenom u *Senjskom zborniku*. A. M. GRUENFELDER, 1997, 49-84.

cjelokupnog razdoblja mletačko-austrijskog sukoba zbog uskoka nisu bili poprišta ratnih operacija. Jedini austrijski "povjesničar" koji je napisao vojnu povijest Uskočkog odnosno Gradišćanskog rata, Anton Gnirs (on čak nije profesionalni povjesničar, nego nešto poput vojnog izvjestitelja ili "kroničara"), upozoruje na to da se Uskočki rat vodio u Furlaniji i radi nje. Opisujući Gradišćanski rat kao "nastavak" višestoljetne "borbe Austrije za svoje južne krajeve uz Soču", Gnirs je u jeku austrougarskih jurišnih napada na talijanske položaje u Prvom svjetskom ratu prepoznao pravo značenje rata 1615-1617/18).³

II. Uskočki rat

Zbog mjesta ratovanja glavnina vojnih operacija odvijala se u Furlaniji, u sjevernom dijelu kopnene Istre i u zaleđu Trsta, Gorice i furlanskog gradića Gradiška. Naziv Gradišćanski rat jasnije označuje narav i svrhu tog rata. Vodio se oko teritorija, u sukob zbog uskoka upleli su se različiti interesi, trgovinsko-ekonomski, a prije svega politički. U pitanju je bila prevlast u Sjevernoj Italiji, a time i spor koji je bio stariji od uskočkog pitanja, odnosno spor o tome tko će ovladati ostavštinom Akvilejskog patrijarhata: rimski car ili Venecija, koja se tada, prisvojivši "ostatke ostataka" bivšeg Akvilejskog patrijarhata, razvijala u kopnenu silu. Veneciji će poći za rukom ovladati trgovinskim putovima između Jadrana i Rimskog carstva. U ratnim sukobima ti su trgovinski putevi služili kao najvažniji prometni pravci za dopremu naoružanja i regrutiranih plaćenika iz unutar-austrijskih zemalja, preko Kanalske doline u Slovensko i Hrvatsko primorje.

Da je cilj ratovanja upravo obrana teritorijalnih pretenzija, odnosno oslobađanje mjesta koje su svojatale nadvojvodine snage, Mletačka je Republika potvrdila u ratnome proglasu objavljenom godine 1617. pod naslovom "Manifesto delle ragioni che ha la Ser.ma. Repb. con li arciducali nelle controversie che hora vertono per cagione delli Uscocchi" (izašla je i francuska verzija). Argumentima "briga za državu" i "obrana od nedjela", koji su dužnost i zadatak suverena, kako prema državnim zakonima tako i prema Božjoj volji" ("rimedio concesso e comandata dalla legge divina... di natura e delle genti et principi sovrani..."),⁴ Republika je Venecija obrazložila zašto je ušla u rat protiv nadvojvode.

Nadvojvoda Ferdinand II., posluživši se, kao i Mletačka Republika,

³ A. GNIRS, Beč 1917.

⁴ C. HORVAT, 1913, 383-391, br. 542.

dostignućem tiskarskog umijeća, letkom je odgovorio Mletačkoj Republici manifestom "Risposta in difesa delle ragioni del Serenissimo arciduca Ferdinando contro il manifesto pubblicata per la Repubblica di Venetia per occasione della presente guerra".⁵ Austrijski nadvojvoda pristupio je ratu iz dubokoga religioznog uvjerenja da se radi o samoobrani i borbi za pravednu stvar, i da je zato Bog uz njega; Republika Venecija vodi nepravedan rat i zato je ne prati ratna sreća – "O giustizia di Dio!" Da je rat nepravedan zbog moralnih razloga, smatra nadvojvoda prije svega zato što su mletački plemenitaši imali koristi od uskoka i otkupljivali uskočki plijen, a mletački *fondaci* obiluju robom podrijetlom iz gusarskih napada. Radi njihovih supruga i ljubavnica Venecija ne samo da je trpjela uskočko gusarstvo nego ga je i podupirala. Tko bi naivan povjerovao da su uskoci svoju robu prodavali na tržnicama austrijskih gradova i plaćali za to pristojbe i namete, kad su je na mletačkim trgovima mogli nuditi uz manje truda i opasnosti. Republika Venecija ljudske zakone odijeva plaštem Božjih zapovijedi ("ne quale confondendosi le divine et humane leggi... "). Nadvojvoda Ferdinand, pobožni, moralno skrupulozni promicatelj rekatolizacije svojih nasljedovina, može predbaciti mletačkim vlastima neuvjerljivo pozivanje na Božje zakone – Ferdinand svoje protivnike ne optužuje zbog teritorijalnih pretenzija, nego zbog nevjerja, a za to je čak imao praktični dokaz: Venecija je 1605. bila obilježena kao apostat, nevjernik. Kad je Republika proširila poreznu obvezu na katoličke svećenike i donijela zakon o sužavanju prava Katoličke crkve na stjecanje zemljišnog posjeda "iz mrtve ruke", papa Pavao V. proglasio je kanonsko pravo "interdictum", zabranu svih crkvenih obrednih činova po cijelom teritoriju Mletačke Republike. Kao protumjeru Republika je protjerala sve svećenike koji su se držali papinske zabrane i zatvorila sve isusovačke ustanove. Propagandni rat između Rimske Kurije i Mletačke Republike završio je kompromisom. Naime, mletačka vlast dobila je odriješanje od grijeha, koji vlast nikad nije priznala. Kompromis je zapravo bio poraz pape i pobjeda mletačkog pojma državnog suvereniteta.⁶

Nadvojvoda Ferdinand bio je taj koji je formalno objavio rat, ali dokument bez potpisa iz godine 1616. u Vatikanskoj knjižnici govori o tome da je Mletački senat bio odlučan upustiti se u oružani sukob s Mletačkom Republikom i pod krinkom "borbe protiv uskočkog gusarstva" zaplesti odnose u Italiji.⁷ Pitanje je li nadvojvoda Ferdinand II. bio svjestan da ne će ratovati

⁵ C. HORVAT, 1913, 391-397, br. 543.

⁶ G. ROESCH, 2000, 164.

⁷ A. M. GRUENFELDER, 1997, 68.

zbog uskoka i radi njih, nema jednoznačnog odgovora. Retorika njegova manifesta je ona službena – on, kao i Republika Venecija, govori o "pravednom ratu" radi obrane od nepravedna napada, a pravednika će Bog nagraditi pobjedom.

Mletački poslanik na carskome dvoru je, špekulirajući o nadvojvodinim motivima za rat, računao da je nadvojvodi Ferdinandu bilo stalo do prevlasti nad Jadranom, zbog čega bi se taj Habsburgovac upustio u nadmetanje s Republikom. No za takve pretenzije nema autentičnih Ferdinandovih izjava; nadvojvoda Ferdinand nije pokazivao zanimanje za more i pomorstvo. Može se pretpostaviti da su mletački dužnosnici svoju preokupaciju *dominio del mare* projicirali na svoje protivnike.

Mletački kroničar Paolo Sarpi nagadao je da je nadvojvoda Ferdinand gajio odbojnost prema Veneciji zbog velikoga duhovnog utjecaja isusovaca na njega. Za dvorske ratne vijećnike, među kojima je predsjednik Ulrich von Eggenberg predvodio "ratno krilo", Paolo Sarpi vjeruje da su podržavali uskočko gusarstvo, od kojeg su imali izravnu materijalnu korist, i da su zato podržavali rat protiv Mletačke Republike u nastojanju da je sputavaju u daljnjem progonu uskoka.⁸ Sudeći prema preventivnim mjerama, Dvorsko ratno vijeće računalo je na napade mletačke vojske na gradove Hrvatskog primorja, na Rijeku, Kraljevicu, Bakar i Senj. Zbog konfiguracije terena takvi su napadi mogli biti samo mjere odmazde, a ne sudar dviju protivničkih vojski. Dvorsko ratno vijeće usredotočilo je preventivne mjere na Hrvatsko primorje, dočim su Istra, tršćanske solane i zaleđe Trsta (čak i habsburške enklave u Furlaniji Gorica i Gradiška) ostali bez značajnije dodatne pomoći. Sarpi je odnos između unutaraustrijskih nadvojvoda i careva ispolarizirao poglavito za cara Matije, tvrdeći da pod utjecajem kardinala Melchiora Klesla nije bio sklon ratnoj opciji, te je nastojao odvratiti i nadvojvodu od nje. Kardinal Klesl pak upozoravao je na nesigurni mir s Osmanlijskim Carstvom, na teške napetosti u Carstvu između knezova i cara, na vjerske razmirice i u Njemačkoj i u Češkoj. Upravo zato što je car Matija bio uvjeren da su uskoci pravi povod mletačkom ratnom raspoloženju, on je smatrao da se Mletačka Republika bori protiv uskoka, a ne protiv habsburške dinastije. Zato se car Matija nije angažirao da nadvojvodi Ferdinandu pruži potrebnu materijalnu i financijsku pomoć za rat.⁹ Da je postojao antagonizam između nadvojvode Ferdinanda i cara Rudolfa II. te cara Matije, potvrđuje biograf Rudolfa II.¹⁰ i cara Matije.¹¹ Postojalo je suparništvo

⁸ O tim Sarpijevim stavovima v. A. M. GRUENFELDER, 1997, 54-55, 64.

⁹ A. M. GRUENFELDER, 1997, 54-55, 64.

¹⁰ V. PRESS, u A. SCHINDLING i W. ZIEGLER, Životopis cara Rudolfa II. (1576.-1612.), 1990, 99-111, poglavito 106 do 110.

(što je vrlo znakovito) između nadvojvode Ferdinanda i njegove braće koja su bila manje zauzeta za katoličku stvar. Iako Sarpi daje naslutiti da misli kako je nadvojvoda štitio uskoke iz koristoljublja i zanesenjaštva zbog "obrane od Turaka", a da su spomenuta dvojica careva znala bolje, primjerenije, trezvenije procijeniti uskoke, takvo se mišljenje ne može prihvatiti. Niti Rudolf II. niti Matija nisu gajili posebno zanimanje za događaje u Hrvatskome primorju, pa niti za uskoke.

III. Austrijsko-španjolsko savezništvo

Unutaraustrijski nadvojvoda Ferdinand imao je, međutim, barem jedan razlog upustiti se ipak u rat s Venecijom, a to je bila Španjolska, koja se u habsburško-mletački sukob oko uskoka umiješala već devedesetih godina 16. stoljeća, iz više razloga. Jedan od prioriteta španjolske politike kroz cijelo "zlatno razdoblje" (*Siglo de oro*), od cara Karla V. (kao španjolski kralj Karlo I.) do Filipa III. bio je borba protiv Islama, protiv prodora osmanlijske vlasti u Europi. Osmanlijska opasnost postala je alarmantnom ne samo za austrijsko-habsburške nasljedovine nego i za Španjolsku, otkad je tursko brodogradništvo ovladalo Otrantskim prolazom i približilo se Napulju i Siciliji. Španjolska je imala ambicije zajedno sa svojim austrijskim rođacima¹² biti "prvoborac" u ratu protiv Islama i predvodnik Svete lige protiv Osmanlijskog Carstva.¹³ U drugoj polovici 16. stoljeća Španjolski dvor postaje metom raznoraznih pustolova¹⁴, koji su se oduševili planovima za obnavljanje križarskog rata protiv sultana, oslanjajući se na glasine o pobunama balkanskih naroda protiv turske tlake. Na španjolskome dvoru, pogotovo pak na dvorovima španjolskih vicekraljeva u Napulju, ali i u Milanu, takvi su planovi i planeri primljeni s velikim

¹¹ V. PRESS, u A. SCHINDLING i W. ZIEGLER, Životopis cara Matije (1612.-1619.), 1990, 112-124, poglavito 118, 121, 122.

¹² Filip II. bio je u četvrtom braku oženjen s Anom Austrijskom, koja mu je ujedno bila nećakinja. Isti rodbinski odnos postojao je između Filipa IV. i Marije-Anne Austrijske, B. BENASSAR – B. VINCENT, 1999, 53.

Filip III. oženio se 1599. Margaretom Austrijskom, B. BENASSAR – B. VINCENT, 1999, 51.

Filip III. nije bio zainteresiran za politiku i za vladavinu. Sa svojom suprugom Margaretom on se uglavnom zabavljao.

Kći kralja Filipa II. Katharina Michaela bila je vojvotkinja Savojska i živjela je u Torinu, B. BENASSAR – B. VINCENT, 1999, 49.

¹³ B. BENASSAR - B. VINCENT, 1999, 108.

¹⁴ Fond *Levante* u Državnome arhivu u Dubrovniku sadrži još neobrađenog materijala o takvim planerima križarskih pohoda protiv osmanlijske vlasti. O tome je pisao P. BARTL, 1974, 38-80; 98-169.

zanimanjem i podrškom. U zanimanju španjolskih dužnosnika za borbu protiv Islama krila se u stvari ambicija za stjecanjem uporišta na istočnoj obali Jadranskoga mora. Španjolska otkriva Jadran i svoje luke kao temelje političkog utjecaja na europsku politiku.¹⁵ Zanimanje za pravce turskog prodora bilo je povezano s teritorijalnim pretenzijama i s težnjom obnavljanja srednjovjekovnoga univerzalnog kršćanskog carstva. Pravnici i državni kroničari, poglavito povjesničari Vazquez de Menchaca i Gregorio Lopez Madera, u toj su doktrini prepoznali španjolsku dvorsku politiku koja je moć i snagu Španjolske vidjela u teritorijalnim posjedima.¹⁶

Naposljetku, španjolski je kralj bio zainteresiran za političke i teritorijalne prilike na Balkanskom poluotoku i na Jadranskoj obali i zbog toga što se na ovo područje prostirala vlast austrijske loze Habsburga s kojom je španjolski kralj bio vezan složenim rodbinskim odnosima. Otkada je izdanak katoličkih kraljeva Karlo V., u čijoj kraljevini sunce nije zalazilo, nosio krunu Svetoga Rimskog Carstva, Španjolska je podupirala težnje austrijske loze da carska kruna ostane u kontinuitetu i tradiciji habsburškoj dinastiji.¹⁷ Teritorijalna osvajanja kojima je Španjolska tada težila, imala su za cilj afirmaciju Španjolske kao sile ne samo u prekomorskim kolonijama nego i na europskome kontinentu, prije svega u Italiji, koja je za srednjovjekovne vladare predstavljala most prema Papinskoj državi, a koja je djelomice izgubljena zbog širenja Republike Venecije u Sjevernoj Italiji. Italija je bila važna zbog toga što je car Karlo V. (kao španjolski kralj Karlo I.) nakon habsburške podjele zemaljskoga kompleksa dobio Nizozemsku. Godine 1535. Španjolska se domogla vojvodstva Milana, a time i kopnene veze između Italije i Nizozemske. Radi očuvanja toga posjeda Španjolska je sklopila savezništvo s moćnim protivnicima Mletačke Republike, s gradom-republikom Genovom i vojvodstvom Savojskim. Na taj način Španjolska je uspjela opkoliti i Francusku i držati je podalje od Italije. Na jugu je Španjolska dobila Napulj i Siciliju.¹⁸

Španjolska je bila ne samo politički moćna nego je u 16. stoljeću imala i sve gospodarske potencijale da postane nova europska velesila. Svoju

¹⁵ C. HORVAT, 1910, 225 i dalje, br. 333.

¹⁶ B. BENASSAR – B. VINCENT, 1999, 14, 16.

¹⁷ Ta se težnja pokazuje u vremenskom rasponu od razdoblja Karla B. do Ferdinanda Unutaraustrijskog, kad je trebao stjecati carsku krunu; v. A. KOHLER u A. SCHINDLING i W. ZIEGLER, 1990, 33-54; pogl. 33-36; B. SICKEN, Ferdinand I. (1556.-1564.), u A. SCHINDLING i W. ZIEGLER, 1990, 55-78, pog. 55-57 i 62; M. RUDERSDORF, Maximilian II. (1564.-1576.), u A. SCHINDLING i W. ZIEGLER, 1990, 79-98, pogl. 81; V. PRESS, Rudolf II. (1576.-1612.), u A. SCHINDLING i W. ZIEGLER, 1990, 99-111, pog. 106-110; V. PRESS, Matthias (1612.-1619.), u A. SCHINDLING i W. ZIEGLER, 1990, 112-124, pogl. 118, 121, 122.

¹⁸ B. BENASSAR – B. VINCENT, 1999, 123.

gospodarsku moć zemlja je crpila iz bogatstva svojih prekomorskih kolonija. Zahvaljujući resursima plemenitih kovina, kraljevi Karlo I. (odnosno car Karlo V.) i Filip II. dizali su velike kredite kod njemačkih i talijanskih bankara kojima su financirali goleme državne izdatke u Italiji, u njemačkim zemljama i u Nizozemskoj za potrebe španjolskih diplomatskih i vojnih aktivnosti. Kako od 1524. Španjolska više nije imala rata na svome području, ona je uspjela izgraditi prvorazrednu interventnu vojsku za brze pothvate na mogućim ratištima i razvijati diplomatski korpus te sposobne obavještajne službe. Španjolska vojska u Italiji bila je kroz cijelo 16. stoljeće na glasu kao nepobjediva, tehnički izvanredno napredna, školovana i opremljena kao jedna od prvih profesionalnih stojećih vojski tadašnjega vremena, iako se, kao i druge vojske toga vremena, morala oslanjati na plaćenike iz drugih zemalja. Gotovo cijelo jedno stoljeće zemlja je bila u stanju snositi te goleme izdatke (prosječno 3 milijuna zlatnih dukata godišnje).¹⁹ No 1596. državna banka Španjolske morala je proglasiti bankrot. Sljedećih godina slijedio ju je niz drugih banaka u zemlji. No Španjolska ipak nije odustala od svojih političkih i vojnih intervencija kojima je potpomagala austrijsku lozu Habsburgovaca. Habsburško-španjolski odnosi razvijali su se proturječno. Benassar i Vincent smatraju da je interventna politika Španjolske za interese austrijske loze Habsburgovaca, početak kraja političke moći Španjolske.²⁰

III. 1. Diplomatska uloga Španjolske u mletačko-habsburškom sporu zbog uskoka do početka rata (1615.)

Godine 1590. španjolski poslanik u Veneciji Don Inigo Lopez Murtao de Mendoza izjavljuje Mletačkome senatu da je Španjolska izravno zainteresirana za istočnu obalu Jadrana zbog lučkih gradova uz jadransku obalu. Španjolska zato ima pravo da joj se prizna prevlast nad Jadranom. To je prvo svjedočanstvo o španjolskoj pretenziji na *dominium maris* otkada je Mletačka Republika počela priječiti promet svim nemletačkim plovilima i proganjati ih naoružanim galijama radi sprječavanja uskočkog gusarstva. Španjolski je poslanik svim španjolskim vicekraljevima i dužnosnicima naredio da veliko naoružavanje Mletačke Republike ne prate pasivno i nezainteresirano, nego da pripreme eventualne protumjere.²¹

Republika Venecija ulaže prosvjed protiv poslanika Mendoze u Madridu ne bi li saznala iz prve ruke je li Mendoza postupao po dužnosti ili je djelovao na

¹⁹ B. BENASSAR – B. VINCENT, 1999, 147.

²⁰ B. BENASSAR – B. VINCENT, 1999, 102-107.

²¹ C. HORVAT, 1910, 225-256, br. 333.

svoju ruku, odnosno je li to službena politika španjolskog dvora, pa time i novo krizno žarište, ili će Mendoza morati snositi posljedice zbog svojevoljnog i ishitrenog iskoraka. Don Inigo de Mendoza stvarno je opozvan iz Venecije ubrzo nakon intervencije mletačkog poslanika na dvoru u Madridu.²² No papinski nuncij Graziani tada je upozorio Mletačku Republiku da ne podcjenjuje Španjolsku jer bi ona mogla biti novim čimbenikom i dodatnim konkurentom u diplomatskoj borbi Mletačke Republike protiv Habsburgovaca zbog uskoka.²³

Da Španjolska Habsburgovcima pruža ili želi pružati pomoć i to iskoristiti kao sredstvo pritiska i ucjene protiv Mletačke Republike, najavio je specijalni izaslanik nadvojvode Ferdinanda iz Graza, Josip Rabatta. Obilazeći po nadvojvodinu nalogu talijanske kneževine radi novčane pomoći za preseljenje senjskih uskoka u krajiške postaje na kopnu, Rabatta je u Mletačkome kolegiju zaprijetio da će u slučaju izostanka mletačke pomoći španjolski kralj svom austrijskom rođaku davati čak i vojnu pomoć u možebitnome ratu protiv Venecije²⁴ za koji se Republika tada već vidljivo pripremala.²⁵ Istom prijetnjom poslužio se godine 1612. Stephan della Rovere, riječki kapetan koji je došao kao nadvojvodin poslanik sa zahtjevom za odštetu i satisfakciju zbog mletačkih kaznenih akcija protiv nadvojvodinih podanika.²⁶ Tadašnji španjolski poslanik Guglielmo di San Clemente upozoravao je Mletački senat da će mletačka blokada habsburških luka i ometanje plovidbe habsburških pomoraca izazvati ozbiljan sukob s nadvojvodom Ferdinandom i s habsburškim carem i da u tom sukobu "katolički kralj" ne će ostati neutralan.²⁷

Španjolski su veleposlanici prema mletačkim vlastima nastupali samouvjereno, svjesni ne samo značajne političke moći španjolskog kralja nego i nadmenog položaja habsburške loze, nositelja carske krune. Mletački je senat zato smatrao korisnim demonstrirati otvorenost i spremnost na pregovore s

²² C. HORVAT, 1910, 235, br. 346.

²³ C. HORVAT, 1910, 159, br. 237.

²⁴ C. HORVAT, 1910, 198, br. 294.

²⁵ To je zamijetio biskup Markantun De Dominis, koji je 1599. također došao u Veneciju s planom financiranja preseljenja uskoka, o tome A. M. GRUENFELDER, 1995, 237-248, 239-240.

²⁶ P. SARPI, 1965, 65; F. K. KHEVENHUELLER, *Annales...*, VIII, kol. 905; Franz Christoph Khevenhuller, carski poslanik u više diplomatskih misija, dokumentirao je svoje poslanstvo u Madridu u 8. sv. svojih *Annales Ferdinandeï*. O tome vidi kolumnu 1028 i dalje. Za biografske podatke vidi *Fontes rerum Austriacarum*, II/26, Wien, 1866, 37; J. W. VALVASOR, 4. sv., 15. knj., 1689, 553-559; F. HURTER, sv. 6, 1856, 558; S. GIGANTE, 1931, 72; A. PUSCHI, 1879, 49.

²⁷ C. HORVAT, 1913, 99, br. 214; J. W. VALVASOR, sv. 4, 15. knj., 1689, 561; A. PUSCHI, 1879, 49; B. POPARIĆ, 1936, 176.

austrijskom stranom, iz poštovanja prema katoličkome kralju, čime je Senat obrazložio svoj oprez. Republika je zato španjolskome poslaniku čak izrazila volju ukinuti blokade i obustaviti progon habsburških podanika,²⁸ ako bi habsburška strana učinila samo prvi korak i zaustavila uskočko gusarenje. No, španjolski je poslanik odbio taj zahtjev argumentom da nadvojvodino dostojanstvo nije manje od onog Mletačke Republike, zbog čega bi u najmanju ruku bilo primjereno istodobno s obje strane poduzeti odgovarajuće korake.²⁹

Je li španjolska politika bila samo deklarativna, odnosno, koliko je stvarno pomagala Habsburgovcima? Krajem devedesetih godina, kad je Republika Venecija osjetno pooštravala embargo plovidbe habsburškim brodovima, i kad su car Matija i kralj Ferdinand odlučili uskoke udaljiti iz senjske posade i premjestiti ih u kopnene postaje, gdje ih je trebalo opskrbljivati, preseljenje uskoka bilo je ne samo pitanje prestiža i konačne odluke nego i više od toga – novčani problem za Unutaraustrijske zemlje. Za novčanu pomoć Španjolske unutaraustrijskome nadvojvodi nema podataka u dokumentima Tajnoga dvorskog vijeća niti u fondovima Unutaraustrijskoga ratnog vijeća i Carskoga ratnog vijeća ili u arhivu Dvorske komore. Zacijelo će trebati još potražiti zametene izvore u drugim fondovima i arhivima, poglavito pak u državnim španjolskim arhivima.

Prema sadašnjim spoznajama, Španjolska se u samome ratu prema austrijskoj lozi Habsburga ponašala kolebljivo i proturječno. Carski dvor i vicekraljevi u talijanskim posjedima Španjolske djelovali su odvojeno i nesuklađeno iako su vicekraljevi bili odgovorni središnjim vlastima.³⁰ Politika španjolskih namjesnika³¹ bila je izrazito protumletačka. Godine 1615.

²⁸ Dogovor: C. HORVAT, 1913, 101-102, br. 217; P. SARPI, 1945, 45; J. W. VALVASOR, sv. 4, 15. knj., 1689, 562; S. GIGANTE, 1931, 82. Obavijest o tome svim mletačkim dužnosnicima i carskome dvoru: C. HORVAT, 1913, br. 218.

²⁹ C. HORVAT, 1913, 107-109, br. 222-225.

³⁰ Za upravljanje talijanskim posjedima postojalo je Talijansko vijeće, koje je osnovao Karlo V. Najviši dužnosnici talijanskih posjeda bili su vicekralj u Napulju i namjesnik u Milanu. Vicekralj je bio još odgovoran prema *Consiglio collaterale*, vijeću izravno mjerodavnome za talijanske krajeve i prema *Sommario (Računskom dvorum)*, zatim prema *Consiglio di Santa chiara* (Prizivnom sudu na posljednom stupnju). U Milanu je također postojala savjetodavna komora *Congregazione di Stato*, sud za građanske i kaznene stvari, senat, te sud za financijske stvari *Magistrato ordinario*. B. BENASSAR – B. VINCENT, 1999, 29-33.

³¹ Vicekraljevi ili namjesnici (u Milanu i u Nizozemskoj) bili su na vrhu, na čelu vlade i uprave pojedinih teritorija, te su imali na raspolaganju nezavisno pravosuđe u građanskim i kaznenim stvarima. U kraljevinama su se smatrali predstavnicima odsutnog kralja, njegovim *alter ego* jer su imali kraljevsku moć i bili su neovisni o zakonima. Osim toga, imali su opsežne ovlasti na vojnome području (s izuzetcima). U 16. stoljeću oni su zbog toga nosili naslov *vicekralj* – *Generalni kapetan*. Kao nezavisni gospodari nad sudstvom oni su imali ulogu predsjedatelja u *audiencias*.

španjolski poslanik u Veneciji uspijeva kneževine Mantovu i Modenu odvratiti od namjere da Veneciji pošalju pomoć u ljudstvu.³² Kad je nadvojvoda Ferdinand objavio rat Mletačkoj Republici u prosincu 1615., Mletačka je Republika cara pridobila za primirje, dok se Ferdinand II. pouzdavao u pomoć španjolskog namjesnika u Milanu. Onamo je poslao sebi odanoga tršćanskog biskupa Ursinija Bertija da zatraži novčanu potporu, ali osim nekih pokušaja utjecaja na Mletački senat, milanski vicekralj nije poduzeo ništa kako bi udovoljio nadvojvodinu izaslaniku.³³

Sam španjolski kralj, pak, godine 1614. izražava nezadovoljstvo zbog uskočkih nedjela, i to na način da je francuski poslanik u Veneciji ustanovio kako između Venecije i Španjolske vlada do tada neviđena sukladnost ("... on n' a jamais veu le Venetiens entretenir une si franche intelligence avec les Espagnols comme ils ont fait paroistre en ce dernier mouvement...").³⁴

Španjolski je poslanik na carskome dvoru imao utjecaj na kardinala Klesla³⁵ i uspio ga je pridobiti za to da neutralizira carevu spremnost na ustupke Veneciji, tj. na primirje s Republikom sve dok mletačke galije sputavaju plovidbu habsburškim podanicima,³⁶ iako je papinski nuncij u Pragu Placido De

Oni su imali obilje moći i ovlasti. No unatoč tomu, kruna ih je smatrala više izvršnim organima i ograničavala im inicijative. Stalno su se morali truditi pridobiti suglasnost dvora i *Cortesa*. Osim toga, njihov je mandat bio načelno ograničen na tri, češće na pet ili šest godina, kako im obilje moći ne bi udarilo u glavu, pa da uz podršku plemstva ili građana počine koju glupost. Samo u slučaju neuobičajenih uspjeha i apsolutne lojalnosti produžio bi im se mandat na znatno duže vrijeme npr. Pedru de Toledu u Napulju. On je osamljen slučaj, služio je 20 godina (1532.-1553.); B. BENNASSAR - B. VINCENT, 1999, 75.

³² C. HORVAT, 1913, 206, br. 400 I 209, br. 403, 404.

³³ F. HURTER, sv. 6, 1856, 609.

³⁴ C. HORVAT, 1913, francuski poslanik Brulart Ludoviku XIII. dne. 18. 11. 1614.

³⁵ Melchior Klesl (1552.-1630.), od protestantizma na katolicizam preobraćeni sin pekara iz Beča, zaredio se razvijajući se u odlučnog pobornika protureformacije u Donjoj Austriji godine 1582. Klesl se kao *Officijal* u Passauu bori protiv Samostanskog savjeta u Beču što ga je osnovao nadvojvoda Donje Austrije. Njegova borba ostavila je dojam na cara Rudolfa II., tako da mu je car podario naslov *Carskog savjetnika* Godine 1588. Klesl postaje biskupskim administratorom u Wiener Neustadtu. Zbog pogoršanja Rudolfova duševnog stanja od 1598. nadalje Klesl je usredotočio svoju pozornost na pretendenta Matthiasa i prisilio ga je na sklapanje primirja s Osmanlijskim Carstvom i s pobunjeničkim Madžarima radi stabiliziranja, te poduzimao inicijativu radi svrgnuća cara Rudolfa, ne bi li se ustoličio Matthiasa. Njegovo zalaganje za krunjenje Ferdinanda za rimskog cara stajalo ga je položaja. Donjoaustrijski, pretežito protestantski staleži iznudili su, nakon "Praške defenestracije" 1618. njegovo svrgnuće i utamničenje u Tirolskom dvorcu Ambras, V. PRESS, Matthias (1612.-1619.), u A. SCHINDLING i W. ZIEGLER, 1990, 112-124, pogl. 118-122.

³⁶ C. HORVAT, 1913, 245, br. 413; 254, br. 424.

Marra³⁷ potaknuo nadvojvodu na sastanak s mletačkim oratorom i s toskanskim poslanikom Giulio de Medicijem u Pragu. Car je uvidio potrebu primirja s Republikom zbog kritične situacije u Njemačkome Carstvu, zatim zbog katastrofalnog financijskog stanja habsburških nasljedovina i zbog nesigurnog mira s Osmanlijskim Carstvom.³⁸ Međutim, praški su se pregovori vrtjeli u krugu zbog inzistiranja habsburške strane da Republika najprije vrati zaposjednuta mjesta u Furlaniji i obustavi neprijateljstva protiv habsburških podanika kopnom i morem. Tek nakon toga car i nadvojvoda bili bi spremni prihvatiti predloženo dvomjesečno primirje.³⁹ Mletački je orator odbio taj zahtjev "così stravagante ... che a tutti pareva assurda...".⁴⁰ Predstavnik Republike smatrao je da habsburška strana treba učiniti prvi korak i iseliti uskoke u roku od dva mjeseca. Ovaj je uvjet pak bio neprihvatljiv caru sve dok mletačka vojska stoji na habsburškome teritoriju, što je čin ravan gubitku obraza. Susret u Pragu pokazao se promašajem.⁴¹

Unatoč jednostranoj objavi rata, vojne akcije obiju strana tada još nisu poprimile značajnije razmjere. Vojnostrateške akcije bile su u to vrijeme s obje strane još u fazi pripreme.⁴² Habsburška je strana utvrđivala grofoviju Goriciju,⁴³ dok je mletački zapovjednik Giustiniani dao pojačati grad Cormons, ne bi li presjekao dovoz pomoći habsburškom gradiću Gradiški.⁴⁴ 28. 12. 1615. Venecija je poduzela prvi pokušaj osvajanja Goricije,⁴⁵ a krajem siječnja 1616. počeli su mletački napadi na Gradišku. Od 12. 2. do 29. 3. 1616. trajala je prva opsada Gradiške.⁴⁶

Tršćanski biskup Ursinus Berti tada je boravio na nadvojvodinu dvoru u Grazu, gdje je očito uživao stanovit utjecaj i ugled. Naime, kralj Ferdinand šalje ga u Milano ne bi li i ondašnjega španjolskog namjesnika (vicekralja)

³⁷ Placido de Marra (1560.-1620.), nuncij od 1612.-1616. od 23. 8. 1608. Bio je poslan od pape Pavla V. u Beč s nalogom da spriječi careve moguće ustupke protestantima kojima bi Ferdinand "kupio" glasove za svoj izbor za rimskog cara: D. SQUICCIARINI, 2000, 147.

³⁸ C. HORVAT, 1913, 245, br. 413; 253, br. 423; P. SARPI, 1965, 145; B. NANI, 1663, sv. 2, 77; F. HURTER, sv. 7, 1856, 104.

³⁹ P. SARPI, 1965, 146.

⁴⁰ B. NANI, 1663, sv. 1, 78.

⁴¹ C. HORVAT, 1913, 263, br. 437; 269, br. 444.

⁴² O svim vojnotehničkim detaljima vidi A. GNIRS, 1916, 33-55.

⁴³ F. VANIČEK, 1875, 283. Trautmannsdorfova instrukcija, koju je citirao F. HURTER, 1856, sv. 6, bilješka 223, nalazi se u AFA, 12/1, 10./11. 12. 1615.

⁴⁴ IOeHKR/Croatia 1615, Deceंबर, Nr. 48; C. HORVAT, 1913, 215, br. 410.

⁴⁵ C. HORVAT, 1913, 247, br. 416; F. MOISESSO, 1623, sv. 1, 43.

⁴⁶ IOeHKR/Croatia 1616, Februar Nr. 56; C. HORVAT, 1913, 257, br. 428, 257; B. NANI, 1663, I, 93.

nagovorio da posebni izaslanik španjolskog kralja prati mletačke diplomate na njihovu putu po europskim dvorovima i nastoji neutralizirati njihovu promidžbu i vrbovanje ljudstva.⁴⁷ Doista je španjolski kralj poslao diplomata Alphonsa Chasatija u glavni grad Grisogna, Chur, kamo je u to vrijeme došao mletački poslanik Ottavio Patavino⁴⁸ vrbovati nove plaćenike za furlansku bojišnicu. Nastupi predstavnika zaraćenih suprotstavljenih strana u sukobu izazvali su u Churu zbunjenost.⁴⁹ Prema Hurteru, Grisonski je sabor u Churu 28. 5. 1616. odlučio podržavati "pobožnog nadvojvodu u nepravednom, nametnutom mu ratu", opozvati sve plaćenike tog kantona iz mletačke vojske, uz prijetnju gubitka imovine u slučaju neposlušnosti i zatvoriti sve brdske prijevoje prema Italiji. No unatoč tome plaćenici su pronalazili putove preko Alpa u mletačku vojsku.⁵⁰

Kako se rat u Furlaniji produžavao,⁵¹ a car uskraćivao vojnu pomoć nadvojvodi Ferdinandu,⁵² potonji se više oslanjao na diplomatsko posredovanje španjolskoga kralja. I štajerski i koruški staleži odbili su pomoć u novcu i ljudstvu zbog teške gospodarske situacije okrivljujući samog nadvojvodu Ferdinanda da je izazvao rat.⁵³ Samo mu je Donja Austrija stavila na raspolaganje novac i vojnike.⁵⁴

Nazočnost stranih plaćenika i vojskovođa na bojišnici bila je i rizična. Kad je u mletačku vojsku stigao kao zapovjednik jedan od sinova velevojvode Cosima Toskanskog, Don Giovanni de Medici (Moisesso⁵⁵ ga opisuje kao velikog erudita; prema Naniju Don Giovanni de Medici stekao je vojna i ratna iskustva u Ugarskoj), zapovjednik Luigi d' Este odbijao je surađivati s njime i napustio mletački tabor.⁵⁶ Među mletačkim plaćenicima iz švicarskih kantona

⁴⁷ C. HORVAT, 1913, 265, br. 438; F. MOISESSO, 1623, sv. I, 140; J. W. VALVASOR, 1689, sv. 4, knj. 15, 571.

⁴⁸ HKR Exp 1616, April, Nr. 29; C. HORVAT, 1913, 282, br. 456, 283, br. 457; J. W. VALVASOR, 1689, sv. 4, knj., 15, 574; F. MOISESSO, 1623, I, 99.

⁴⁹ C. HORVAT, 1913, 258, br. 430; 263, br. 436. br. 435 o Bertijevu boravku u Milanu.

⁵⁰ F. HURTER, 1850, sv. 6, 618-622; F. SENECA, 1957, 145.

⁵¹ Do sada jedini sažeti prikaz rata s austrijskoga gledišta nalazi se kod A. GNIRS, 1916. Na njega se oslanjam kad je riječ o situaciji na austrijskom bojištu, o kojem mletački kroničari F. MOISESSO i B. NANI ne izvještavaju.

⁵² HKR Registr 1616, Prager Konzepte, September, Nr. 6, 7 i 14.

⁵³ H. VALENTINITSCH, 1973, 497-539. O nevoljkom raspoloženju staleža i kod F. HURTERA, 1856, sv. 6, 603, 610.

⁵⁴ HKR Reg. 1616, Prager Konzepte, September, 14, Nr. 6 i 7.

⁵⁵ F. MOISESSO, 1623, sv. 2, 3 i dalje B. NANI, 1663, sv. 2, 98. O njegovu imenovanju v. C. HORVAT, 1913, 368, br. 532.

⁵⁶ IOeHKR/Croatia 1616, November, Nr. 96; C. HORVAT, 1913, 536, br. 371; 537, br. 372.

došlo je do pobuna koje su zapovjednici mogli stišati samo povišenjem plaća.⁵⁷ I u austrijskoj vojsci bila je slična situacija. Ondje su se sukobili general Trautmannsdorf i podređeni zapovjednici Marradas i D'Ampierre,⁵⁸ koji su Trautmannsdorfa smatrali nesposobnim.⁵⁹ Iz španjolskih jedinica u austrijskoj vojsci mnogi su plaćenici dezertirali u mletački tabor nakon što su kao "maroderi" opustošili okolice tabora.⁶⁰ Situacija na bojištu se razvijala u jesen 1616. za oba protivnika podjednako neuspješno, niti jedna strana nije polučila značajniji prodor, rat se pretvorio u taborenje.⁶¹

III. 2. "Privatni rat" vicekralja grofa Pietra Girona Ossune protiv Mletačke Republike

U protumletačku politiku uključio se španjolski namjesnik, vicekralj napuljski Pietro Giron,⁶² nazvan "Veliki", Peti grof (Duque de) Ossuna, vicekralj sicilijanski (1610.-1615.), a zatim vicekralj napuljski (1615.-1620.), u najmanju ruku kontroverzna ličnost oprečnih ocjena.⁶³ Paolo Sarpi⁶⁴ okarakterizirao je toga kraljevskog namjesnika, podrijetlom iz staroga kastilijanskog plemstva, koji je bio u tijesnim odnosima s kraljevskom kućom, kao "oštroumna, ambiciozna i za sva moguća nedjela sposobna protivnika Mletačke Republike, raskošna i velikodušna, ali nemilosrdna prema neprijateljima". Leopold von Ranke, pak, ocijenio ga je "promišljenim i savjesnim upraviteljem svoga teritorija, koji je sredio financije i podigao trgovinu, nepomirljivim prema svojim neprijateljima koji je od svojih podanika tražio bezuvjetan posluš, dočim se on sam nije libio prkositi i kraljevskim zapovjedima".⁶⁵ Godine 1621. Piedro Giron de Ossuna biva uhićen pod optužbom da je pokrenuo urotu uz pomoć Venecije. Godine 1624. umro je u zatvoru.⁶⁶

Grof Ossuna primao je uskoke u službu i pružio im zaštitu izdavanjem

⁵⁷ F. MOISESSO, 1623, sv. 2, 24.

⁵⁸ F. MOISESSO, 1623, sv. 2, 21.

⁵⁹ IOeHKR/Croatia 1616, November, Nr. 109.

⁶⁰ F. MOISESSO, 1623, sv. 1, 9-24.

⁶¹ C. HORVAT, 1913, 311, br. 474, 324, br. 485; 327, br. 487. pritužbe zбоf njihovih nedjela; IOeHKR-Croatia 1616, April, Nr. 83. O tome opširno kod A. GNIRS, 1916, 77-103.

⁶² IOeHKR-Croatia 1616, Juli, Nr. 31, August, Nr. 3 i 18; Oktober, Nr. 21, C. HORVAT, 1913, 340, br. 499, 350, br. 508.

⁶³ C. HORVAT, 1913, 369, br. 534.

⁶⁴ P. SARPI, 1965, 197.

⁶⁵ L. RANKE, 1878, sv. 42, 186.

⁶⁶ B. BENNASSAR – B. VINCENT, 1999, 76.

imunitetnih pisama i uzdržavanjem iz lučkih pristojbi.⁶⁷ Uskoci su mu trebali osposobiti galije za usvajanje prevlasti nad Jadranom. Ossuna je planirao trijumfalno uploviti u Veneciju. Sarpi tvrdi da je Ossuna kontrolom plovidbe Jadranom htio osigurati dodatne financijske izvore, jer su mu zbog njegova raskošnog stila života sudovi u Španjolskoj sjeli na svu njegovu imovinu.⁶⁸

Dvorsko ratno vijeće primilo je u ožujku 1617. vijest da je Ossuna poslao svoje brodovlje pod zapovjedništvom Francesca de Ribere u pravcu Mletačkog zaljeva.⁶⁹ Ribera se trebao usidriti pred mletačkom Istrom, utvrditi položaj i odatle krenuti prema Veneciji, gdje je namjeravao zapaliti Arsenal.⁷⁰ Saznavši za isplavljanje napuljskog brodovlja, Republika je naredila svom glavnom providuru brodova (*provveditore generale de' vascelli*) Lorenzu Venieru da ih prisili na napuštanje "mletačkog Jadrana".⁷¹

Do prve pomorske bitke između mletačkog i napuljsko-španjolskog brodovlja došlo je 23. 4. 1617. kod Dubrovnika (Sabioncello). Španjolski su se brodovi uspjeli spasiti u Brindisiju.⁷² Sarpi datira taj okršaj na 27. 4. 1617. Prema njemu on se dogodio ispred Korčule, a Mlečani su bili ti koji su proganjali španjolske brodove na pučinu.⁷³

Nasuprot Sarpiju, Nani tvrdi da je tursko brodovlje priteklo u pomoć mletačkim brodovima. Iako je Ossuna nastojao pridobiti sultana za rat protiv Venecije, sultan je procijenio da je mudrije s Republikom ostati u dobrim odnosima i zajedno djelovati protiv Španjolske.⁷⁴

U lipnju 1617., dok su se u Madridu održali pregovori za mirovni sporazum između Austrije i Mletačke Republike,⁷⁵ grof Ossuna ponovno je poslao naoružano brodovlje iz Brindisija prema Dubrovniku. Ispred hvarske luke došlo je do vatrenog okršaja, no španjolsko se brodovlje ubrzo dalo u bijeg prema Brindisiju, dok su ga mletački brodovi slijedili.⁷⁶

⁶⁷ P. SARPI, 1965, 197-199; C. HORVAT, 1913, 408 i dalje, br. 567; B. NANI, 1663, sv. III, 121 i 124; F. HURTER, 1856, VII, 152.

⁶⁸ P. SARPI, 1965, 195.

⁶⁹ IoeHKR/Croatica 1617, Maerz Nr. 55, 64, 66, 73; P. SARPI, 1965, 205; B. NANI, 1663, sv. III, 121; C. HORVAT, 1913, 461, br. 625: Relation de' successi tra l' armata Veneta e spagnuola nel golfo di Venetia l'anno 1617.

⁷⁰ C. HORVAT, 1913, 408, br. 565.

⁷¹ C. HORVAT, 1913, 408, br. 567; 410, br. 568.

⁷² B. NANI, 1663, sv. III, 123.

⁷³ P. SARPI, 1965, 204. Isto i kod C. HORVAT, 1913, 413, br. 572; 414; br. 573 i 575; 423, br. 589; 461, br. 625.

⁷⁴ B. NANI, 1663, sv. III, 123.

⁷⁵ C. HORVAT, 1913, 423, br. 589 i 590.

⁷⁶ C. HORVAT, 1913, 425, br. 591; P. SARPI, 1965, 227; B. NANI, sv. III, 146; E. LEVI, 1899, 28; C. HORVAT, 1913, 423, br. 589 i 590.

Zbog toga novog vojnog neuspjeha Ossuna je pojačavao svoja diplomatska nastojanja kod Visoke Porte ne bi li pridobio sultana za rat protiv Venecije.⁷⁷ No i ondje nije naišao na podršku jer je "sultanova stvar" neraskidivo vezana s interesima Mletačke Republike, ("La cause de la Republique et celle du Grand Seigneur sont inseparables en ce qui concerne le trouble suscit  dans ce Golfe...").⁷⁸

Sarpi i Nani se slažu u ocjeni da je Ossuna svojim pomorskim pustolovinama postupao na vlastitu ruku, ali uz prešutnu suglasnost španjolskog kralja. Franz Christoph Khevenhueller, carski specijalni poslanik za mirovne pregovore između Habsburgovaca i Mletačke Republike,⁷⁹ koji je od travnja 1617. boravio u Madridu, bio je također uvjeren da su Ossuna u Napulju i dvor u Madridu bili u dosluhu i podjednako zakleti neprijatelji Mletačke Republike.

III. 3. Uloga španjolskog vicekralja u Milanu

Španjolski namjesnik u Milanu Don Pedro de Toledo Marquiz de Villafranca, koji je primio tršćanskog biskupa Ursinija Bertija, nadvojvodina posrednika, poslao je u Veneciju visokoga kastiljskog plemića Marquiza Manriqueza de Lara sa sljedećim prijedlozima za primirje: Republika treba, na nadvojvodino obećanje da će iseliti uskoke, povući svoju vojsku s nadvojvodinog teritorija i vratiti zaposjednuta mjesta nadvojvodi. Nadvojvoda bi zatim, u roku od 15 dana nakon povlačenja mletačke vojske, počeo izvršavati svoje obećanje i udaljavati uskočke vojvode zauvijek iz Primorja. Španjolski kralj i papa jamčit će Veneciji poštivanje nadvojvodinoga obećanja i nastupat će kao arbitri u svim ostalim sporovima između Habsburgovaca i Republike.⁸⁰ Svoju mirovnu ponudu De Lara je trebao pojačati prijetnjom da će španjolski kralj pomoći nadvojvodi premještanjem svojih vojnika uz granicu s mletačkim teritorijem oko Cremona.⁸¹

Mletački kolegij, ocijenivši De Larine prijedloge nedovoljnim (dapače, ispod razine onoga što je trebao postići za Veneciju ne poštujući Bečki ugovor), odbijao ih je unatoč neuspjehu na ratištu pred Gradiškom.⁸² Venecija ustrajava

⁷⁷ C. HORVAT, 1913, 425, br. 591; 427, br. 593; 432, br. 597; P. SARPI, 1965, 227-229; B. NANI, 1663, sv. III, 125 i 146.

⁷⁸ C. HORVAT, 1913, 424, br. 590; 427, br. 593; 429, br. 595; B. NANI, 1663, sv. III, 126.

⁷⁹ F. C. KHEVENHUELLER, 1726, sv. VIII, kolumna 132.

⁸⁰ C. HORVAT, 1913, 277, br. 452; P. SARPI, 1965, 156; F. C. KHEVENHUELLER, 1726, sv. VIII, kolumna br. 929; B. NANI, 1663, sv. II, 81.

⁸¹ C. HORVAT, 1913, 275, br. 451; F. HURTER, 1856, sv. VII, 97; F. SENECA, 1957, 130-131.

⁸² C. HORVAT, 1913, 281, br. 455.

na zahtjevu "levar il male dalle radice", tj. na izgonu svih uskoka, uništavanju njihovih lađa i zabrani primanja novih pribjega u Senj. Prijedlog restitucije mjesta prije izгона uskoka ne može se opravdavati niti pravnim argumentima niti razumom, citira Sarpi mletačke kritike Larina plana.⁸³ Papa je stao nagovarati mletačkog oratora kod Rimske Kurije Contarinija da uz modificirane uvjete nadzora treće strane nad restituiranim mjestima ipak pristane na Larin plan. Toskanskom je poslaniku papa iznio još dalje modificiran plan: istodobno iseljavanje uskoka i restitucija mjesta Habsburgovcima.⁸⁴ De Lara je okončao svoju uzaludnu misiju u Veneciji kad je mletačka vojska pred Gradiškom doživjela teži napad austrijskih vojnika.⁸⁵

Marquiz De Lara nakon kraćeg izbivanja iz Venecije pojavio se ondje ponovno, s istim prijedlozima.⁸⁶ Međutim, sada De Lara više nije nastupao s prijetnjama, nego se zajedno s mletačkim poslanikom u Veneciji snažno zalagao čak i za to da car pristane platiti Veneciji odštetu za uskočke štete ne bi li potaknuo Veneciju na povratak zaposjednutih mjesta.⁸⁷ Venecija pak nije bila spremna niti na ustupke⁸⁸ niti na De Larin prijedlog uključivanja pape i španjolskog kralja kao arbitra nad zahtjevima obiju strana. Španjolski se kralj razbjesnio zbog te odbijenice, pa je i De Lara pao u nemilost, ali je ipak morao nastaviti pregovore u Veneciji.⁸⁹ Oni su i dalje tekli neuspješno, jer je Republika stala odbijati povezivanje (junktim) slobodne plovidbe s izgonom uskoka iz Senja. Naposljetku, krajem lipnja 1616. guverner milanski Marquiz de Manriquez opozvao je De Laru⁹⁰ i pojačao svoju vojsku na položajima protiv Venecije njemačkim, švicarskim i dubrovačkim vojnicima. Venecija je odgovorila pojačavanjem svojih utvrda duž zapadne granice Terraferme.⁹¹

Prestrojavanjem vojske na granicama s Venecijom španjolski guverner Milana aktivno se uključio u habsburško-mletački rat, s deklariranim ciljem –

⁸³ P. SARPI, 1965, 158.

⁸⁴ C. HORVAT, 1913, 279, br. 454; B. NANI, 1663, sv. II, 82. O vojnoj situaciji u Furlaniji v. C. HORVAT, 1913, 281, br. 455; F. MOISESSO, 1623, 104-110; C. HORVAT, 1913, 285-289, br. 458-460; br. 460; 308, br.472; 314 i dalje, br. 477. O mletačkom neuspjehu J. W. VALVASOR, 1689, sv. 4, knj. 15, 574; B. NANI, 1663, sv. II, 93.

⁸⁵ C. HORVAT, 1913, 281, br. 455.

⁸⁶ C. HORVAT, 1913, 310, br. 473; B. NANI, 1663, sv. II, 82.

⁸⁷ C. HORVAT, 1913, 311, br. 474.

⁸⁸ C. HORVAT, 1913, 314, br. 477; 333, br. 493.

⁸⁹ C. HORVAT, 1913, 317-318, br. 479; 322, br. 484.

⁹⁰ C. HORVAT, 1913, 324, br. 485 i dalje. Prema ovome Burlardovu pismu De Lara je oputovao iz Venecije početkom lipnja te godine, no 6. 6. 1616. guverner mu je poslao pismo da u Veneciji sačeka daljnje naredbe iz Španjolske. C. HORVAT, 1913, 328, br. 488.

⁹¹ C. HORVAT, 1913, 326, br. 486.

vezati mletačke jedinice u ratu na dvije fronte. Bilateralni se sukob proširuje na susjedne talijanske kneževine. Vojvoda Savojski Carlo Emanuele osjećao se ugroženim zbog naoružavanja u Lombardiji i obratio se Republici s prijedlogom mletačko-savojskog saveza protiv španjolskog namjesnika.⁹²

Dužd Nicolò Contarini doduše nije pristao na formalno savezništvo, ali je vojvodi Savojskome ipak poslao vojnike i novac za obranu.⁹³

IV. Francuska u mletačko-austrijskome ratu

Zbog austrijsko-španjolskog saveza i španjolskih prijetnji vojnom pomoći Habsburgovcima u ratu, Mletačka je Republika poduzela široku kampanju vrbovanja snaga i promicala svoje motive za rat na europskim dvorovima kod engleskog kralja⁹⁴ i u švicarskim kantonima Zuerich i Bern, gdje su se vlasti bile priklonile reformaciji,⁹⁵ zatim u protestantskim provincijama Nizozemske, u Škotskoj, u protestantskoj njemačkoj kneževini Pfalz⁹⁶ i drugim protestantskim kneževinama Njemačkog Carstva.⁹⁷

U jeku rata na furlanskoj bojišnici, kad je španjolski vojni angažman u korist habsburške strane dosegnuo svoj vrhunac, Mletačka je Republika uspostavila vezu s Francuskom. 8. 4. 1616. Republika šalje svog diplomata Ottavija Bona kao izvanrednog poslanika na francuski dvor ne bi li pridobio Francusku da pomogne Veneciji svojim plaćenicima i da posreduje kod katoličkih kantona Švicarske da Veneciji i dalje šalju vojnike. Prema Hurteru, Bono je trebao na svom putu prema Francuskoj proputovati Njemačkim Carstvom i pridobiti protestantske knezove da spriječe cara u pomoći nadvojvodi.⁹⁸

8. 4. 1616. Republika šalje svog diplomata Ottavija Bona kao izvanrednog poslanika na francuski dvor s nalogom da od Francuske izmoli

⁹² Napetosti između ta dva susjeda tinjale su od 1612., kad je tadašnji milanski guverner podržavao kneževinu Mantovu u sukobu sa Savojcima zbog nasljedstva. 1615. došlo je do naoružanih neprijateljstava u graničnom području između Mantove i Savoja i do primirja u Astima, koje obje strane obvezuje na razoružanje i na uzajamnu vojnu pomoć. D. ALBRECHT u A. SCHINDLING i W. ZIEGLER, 1990, 135.

⁹³ C. HORVAT, 1913, 331, br. 492; 343, br. 501; 347, br. 505; B. NANI, 1663, sv. II, 71-72; F. SENECA, 1957, 120-121; F. HURTER, 1856, sv. VII, 109.

⁹⁴ C. HORVAT, 1913, 252, br. 420; 262, br. 431 i 435.

⁹⁵ C. HORVAT, 1913, 263, br. 467; 267, br. 442.

⁹⁶ Diplomatski propagandni rat Venecije v. kod F. HURTER, 1856, sv. VI, 611.

⁹⁷ B. NANI, 1663, sv. II, 57; J. W. VALVASOR, 1689, sv. 4, knj., 15, 578; F. C. KHEVENHUELLER, 1726, sv. VIII, kol. br. 928.

⁹⁸ C. HORVAT, 1913, 286, br. 459; 292, br. 464, 465; 312, br. 475.

pomoć Veneciji ljudstvom. Prema Hurteru, Bono je trebao na svom putu prema Francuskoj proputovati Njemačkim Carstvom i pridobiti protestantske knezove da spriječe cara u pomoći nadvojvodi.⁹⁹

Francuski je kralj zbog svojih rodbinskih odnosa prema Habsburgu (supruga mu je bila kći cara Maksimilijana II. Anna) odbio izravno pomoći Veneciji, premda je utjecao na kanton Graubunden (Grisonj) da Republici odobre prolaz vojnika kroz svoj teritorij.¹⁰⁰ Kad se pak mletački poslanik Patavino trudio pretvoriti tu jednokratnu dozvolu tranzita u trajnu podršku, Donji Grisonj poslao je vojnike na napad protiv Gornjega Grisonja.¹⁰¹

Francuska se odlučila uključiti u sukob kad je Kneževina Savojska zbog provokacija španjolske vojske na granici između vicekraljevine Milana i Kneževine Savojske tražila zaštitu Mletačke Republike. Iako se tada na furlanskom bojištu već nazirao neuspjeh mletačke opsade Gradiške, Republika je pojačavala svoje granice protiv Milana i na taj način vezala španjolske snage. Zbog ovog preslagivanja snaga u Sjevernoj Italiji francuski kralj odlučio igrati aktivniju ulogu u tom sukobu. Posebni francuski izaslanik De Baugy stigao je u rano ljeto u Graz, a posebni francuski izaslanik grof Bethune trebao je poraditi na smirivanju napetosti između Savojske i Španjolske, dok je francuski poslanik na carskom dvoru preuzeo posredovanje između Habsburgovaca i Venecije.¹⁰² Francuski je kralj računao da će Veneciji ovo složeno francusko posredovanje biti ugodnije nego španjolsko upletanje.¹⁰³ U samoj Veneciji utjecao je francuski poslanik Brulard na papinskog nuncija ne bi li on pridobio španjolskog poslanika ("qui est l'âme dudit Archiduc et grand archiduc Sieur Nonce...") da od nadvojvode izmoli primirje. Nuncij je to odbio zbog nespremnosti Venecije da izade ususret protivniku.¹⁰⁴

I papa je podržavao francusko posredovanje u tada već toliko eskaliranom sukobu, o kojem je Brulard napisao (u šali) da bi mu za to bila potrebna "une plus grande cervelle que la mienne de découvrir les opinions de deux cens diverses testes..." (veća glava nego što je to moja, da bi mogla dokučiti argumente dviju strana koje se toliko razilaze...). Kolegij je papin prijedlog odbio, jer je vojska ta mjesta do tada već utvrdila. Nadvojvoda se usprotivio svakoj pomisli da bi treća strana mogla odlučivati o teritoriju koji

⁹⁹ C. HORVAT, 1913, 286 i dalje br. 459; 292 i dalje, br. 464, 465; 312, br. 475.

¹⁰⁰ C. HORVAT, 1913, 286 i dalje, br. 459.

¹⁰¹ F. HURTER, 1856, sv. VI, 618-622; F. SENECA, 1957, 145.

¹⁰² C. HORVAT, 1913, 336, br. 494.

¹⁰³ C. HORVAT, 1913, 319, br. 480.

¹⁰⁴ C. HORVAT, 1913, 324, br. 485; 333-336, br. 493.

je bio habsburško vlasništvo.¹⁰⁵ Španjolska je pojačavala svoju pomoć nadvojvodi, a Venecija – zbog osjećaja da se nalazi uklještena između više neprijateljski raspoloženih španjolskih dužnosnika u Italiji – pojačavala svoju pomoć Savoju novcima i vojnicima.¹⁰⁶

Francuski poslanik Bethune, koji se u Milanu potrudio postići povlačenje lombardijsko-španjolskih vojnika iz graničnog područja prema Veneciji, naišao je na tvrdi stav guvernera, koji je inzistirao na tome da prvi korak učine protivničke strane, Venecija s jedne, a Savojska s druge strane. Savojski, odbivši bilo koji "predujam" prema protivniku, oslanjao se na (potajno obećanu?) vojnu pomoć Francuske.¹⁰⁷

31. 8. 1617. mletački senatori Ottaviano Bon i Vincenzo Gussani zapute se u Pariz opremljeni punomoćima da usuglase i prihvate zajedničko rješenje za sukob oko uskoka i sukob sa Španjolskom, odnosno sa španjolskim vicekraljevima u Italiji.¹⁰⁸ Paolo Sarpi ocijenio je da francuskome kralju u tom sukobu zapravo nije bilo mjesta, pogotovo ne u onome dijelu koji se odnosi na mletačko-španjolske odnose, zato što Francuska nije bila strana u sukobu.¹⁰⁹ Francuska se do tada u mletačko-austrijskom i mletačko-španjolskom sukobu držala neutralno zbog rodbinske veze Francuske s Austrijom. Godine 1615. došlo je do dvostrukog pira i dvostrukog povezivanja, Francuske sa Španjolskom i Francuske s Austrijom. Naime, budući kralj Francuske Ludovik XIII. oženio se Anom Austrijskom, kćeri španjolskog kralja Filipa III., a Izabela Burbonska, kći francuskoga kralja Henrika IV., udala se za infanta Filipa Španjolskog.¹¹⁰

V. Mirovno posredovanje velevojvode toskanskog

U Pragu su papinski nuncij, španjolski poslanik Don Baltazara de Zuñiga i toskanski poslanik Giulio Medici razmatrali (tobože nove) ideje toskanskog velevojvode za primirje,¹¹¹ koje su u stvari bile tek varijacija teme "rimediare dalle radice..." iz Bečkog ugovora 1612,¹¹² u nešto izmijenjenoj varijanti. Naime,

¹⁰⁵ C. HORVAT, 1913, 346, br. 504; 350, br. 509. Brulard je bio uvjeren da je španjolski kralj utjecao na nadvojvodu: *ibid.* 349, br. 507.

¹⁰⁶ F. SENECA, 1957, 136-140; F. HURTER, 1856, sv. VII, 116.

¹⁰⁷ Milano je pripao Španjolskoj, jer je car Karlo V. Milano nakon smrti Francesca Sforze prenio svome sinu Filipu (Lijepome). N. BAROZZI – G. BERCHET, 1871, vol. I, 103.

¹⁰⁸ N. BAROZZI – G. BERCHET, 1871, vol. I, 103.

¹⁰⁹ P. SARPI, 1965, 243.

¹¹⁰ B. BENNASSAR – B. VINCENT, 1999, 154.

¹¹¹ C. HORVAT, 1913, 450, br. 613.

¹¹² C. HORVAT, 1913, 443, br. 609 i 451, br. 613.

prema Naniju, novi je prijedlog predvidio izmjeničan slijed restitucija i postupaka protiv uskoka ("...che ... le restitutioni dall' un canto dell' occupato, e l' esecutioni delle promesse dall' altro si praticassero a parte a parte alternativamente onde un 'articolo fosse, per così dire, manutentore dall' altro").¹¹³ Car i nadvojvoda trebaju učiniti prvi korak, protjerati uskoke i mletačke "bandite" iz Senja i pobrinuti se da Republika Venecija više nikad ne bi trpjela štete zbog njih. Oni se moraju obvezati da će poslati njemačku posadu u Senj. Tek kad to bude izvršeno, Republika Venecija dužna je vratiti Marano i zaposjednuta mjesta u tom dijelu Furlanije. Nakon toga car i nadvojvoda trebaju još udaljiti iz Senja "stipendiate" i uskoke koji su tu nastanjeni ("casalini"), ali su ipak sudjelovali u gusarskim napadima. Nakon ispunjenja ovog uvjeta Republika će vratiti ili zaposjednuta mjesta u Istri ili neka mjesta u Furlaniji po svom izboru. U četvrtoj fazi habsburška strana mora još protjerati "bandite", "venturine" i "stipendiate" iz ostalih mjesta Primorja, pa će zatim Republika vratiti sva još zaposjednuta mjesta. Primirje za izvršavanje tih odredbi predviđa odlaganje oružja, razmjenu zarobljenika i amnestiju za vlastite vojnike u protivničkoj vojsci, te odustajanje od daljnjeg utvrđivanja. Zatim će Mlečani osloboditi trgovinske putove kopnom i morem i uspostaviti status quo. Pitanje slobodne plovidbe pak ne bi se trebalo riješiti u sklopu sporazuma glede uskoka.¹¹⁴

Ovaj je prijedlog, u kojem je Paolo Sarpi¹¹⁵ prepoznao razmišljanja Ferdinandovih savjetnika,¹¹⁶ izazvao teže nedoumice, jer je on za razliku od dosadašnjih obvezao nadvojvodu i cara, dok se do sada samo nadvojvoda pojavljivao kao potpisnik. Austrijska je strana prešutno usvojila načelo prema kojemu teritorijalna pitanja treba riješiti nadvojvoda, dok će uskoci biti careva briga.¹¹⁷ Dok je kardinal Klesl kao carev savjetnik prihvatio tu formulu, mletački se nuncij odlučno suprotstavio toj "raščlambi" složenoga problema. Venecija je zastupala stav da je uskočko pitanje neraskidivo povezano s

¹¹³ B. NANI, 1663, sv. II, 83.

¹¹⁴ B. NANI, 1663, sv. II, 83; F. MOISESSO, 1623, 104-108; C. HORVAT, 1913, 289, br. 460.

¹¹⁵ P. SARPI, 1965, 176.

¹¹⁶ P. SARPI, 1965, 176, posumnjao je na utjecaj isusovaca na nadvojvodu, poglavito nadvojvodinih ispovjednika Balthasara Villerzija, Martina Beccanusa i Wilhelma Lamormainija. Republika je Venecija, naime, za vrijeme kanonske kazne "Interdikta" protjerala isusovce s mletačkog teritorija, a oni su našli utočišta kod nadvojvode Ferdinanda, koji je stvarno imao posebno duboko povjerenje u isusovce. O utjecaju isusovaca na Ferdinandove političke odluke v. D. ALBRECHT u A. SCHINDLING i W. ZIEGLER, 1990, 125-126, također i kod F. HURTER, 1856, sv. 7, 167; O interdiku v. F. SENECA, 1957.

¹¹⁷ C. HORVAT, 1913, 285, br. 458; 289, br. 460; 308, br. 472; 314 i dalje, br. 477.

uzrocima rata i da se zato treba i zajedno riješiti.¹¹⁸

Prijedlog je bio problematičan zbog neprecizne formulacije o povratu zaposjednutih mjesta. U prijedlozima ta mjesta nisu navedena poimenično; pasus je utvrdio obvezu "ritirarsi da Marinano e da tutti i lugohi che sono da Meriano verso l'istato de S. A. Serma. nel Friuli..."¹¹⁹

Španjolski je poslanik preporučio carskim i nadvojvodinim savjetnicima da ne inzistiraju na preciziranju toga pasusa, jer bi Mlečani u međuvremenu mogli zauzeti još više mjesta, koja bi, kad se ne bi našla u popisu, ostala Veneciji.¹²⁰ Nadvojvoda je bio zapravo protiv tih prijedloga u cijelosti, smatrajući da oni idu njemu na štetu, jer ovo do čega je njemu bilo najviše stalo (povrat mjesta), trebalo je doći na kraju implementacije, dok se pitanje slobodne plovidbe uopće isključilo iz uvjeta za primirje.¹²¹ Papinski nuncij u Veneciji saznao je da je ovaj kurir stigao u Prag s dva dana zakašnjenja.¹²² Da je stigao na vrijeme, španjolski bi poslanik, koji je također bio protiv tog dokumenta, mogao odvratiti nadvojvodu i spriječiti njegov potpis.¹²³

Naposljetku, prijedlog se nije svidio ni Mlečanima. Njima je bilo stalo do toga da zaposjednuta mjesta zadrže. Republika je čak bila spremna otkupiti ih od nadvojvode ili zamijeniti ih za neka druga mjesta.¹²⁴

Na carskome dvoru nadvojvodino odbijanje mirovnih prijedloga odjekivalo je kao provokacija. Tajni savjetnik i komornik (*Kaemmerer*) Karl von Harrach poslan je u Graz da od nadvojvode ipak iznudi prihvrat primirja s Republikom s obzirom na nestabilno stanje u Njemačkome Carstvu, zbog teškog stanja nasljedovina, nesigurnog mira s Osmanskim Carstvom, opasnosti od ustanaka u Ugarskoj, naposljetku, zbog pomanjkanja sredstava za duže ratovanje.¹²⁵ Harrach je, izvršavajući taj zadatak, nadvojvodu upozorio da se previše oslanja na savjete "stranaca", da su jedino donjoaustrijski staleži za nastavak rata odobrili novčanu pomoć, dok su ostale nasljedovine i Kraljevina Ugarska odbile pomoć s napomenom da već jedva čekaju mir. Očekivati je,

¹¹⁸ C. HORVAT, 1913, 350, br. 509.

¹¹⁹ C. HORVAT, 1913, 351, br. 509.

¹²⁰ F. C. KHEVENHUELLER, 1726, sv. VII, kol. 929- 930.

¹²¹ F. C. KHEVENHUELLER, 1726, sv. VII, kol. 930.

¹²² C. HORVAT, 1913, 360, br. 520.

¹²³ C. HORVAT, 1913, 360, br. 520.

¹²⁴ C. HORVAT, 1913, 361 i dalje, br. 522; 365, br. 527.

¹²⁵ "Wegen der Zerrittung im heiligen roemischen Reich, ihrer Koenigreiche und Laender Beschaffenheit nach unstabilierten tuerkischen friedens besorgten Aufstand in Hungarn, und letztlich bei denen zum Krieg ermangelten nothwendigen Requisiten die guetige Composition beruehrter Differenzen..."; F. C. KHEVENHUELLER, 1726, sv. VIII, kol. 939. O Harrachovoj misiji piše i P. SARPI, 1965, 182.

naglašava Harrach, da će se i ostale zemlje ponašati na isti način. No, Harrach nije uspio nagovoriti nadvojvodu da pristane na mirovne prijedloge.¹²⁶

Spremnost za konstruktivne mirovne pregovore nije bila veća ni u Veneciji, gdje je djelovanje španjolskih namjesnika stvaralo dojam da je upereno protiv interesa Mletačke Republike. Zato je kancelar na španjolskome dvoru Francisco grof (Duque De) Lerma¹²⁷ preporučio mletačkome poslaniku na dvoru u Madridu Pieru Grittiju¹²⁸ nastavak mirovnih pregovora na dvoru španjolskoga kralja, obećavši mu kraljevsku riječ za potpuno implementiranje. Nadvojvoda Ferdinand pod takvim uvjetima ne bi mogao odbiti sporazum, jer nadvojvodina vojska ne bi mogla opstajati na bojištu bez španjolske pomoći. Mletački poslanik u Madridu Piero Gritti i Duque De Lerma razgovarali su o tome od travnja 1617. i već su zapinjali o pitanje treba li španjolsko-savojski sukob odvojiti od uskočkog pitanja ili ga rješavati istodobno.¹²⁹

Sljedećih dana raštrkali su se ekspresni kuriri iz Madrida prema Veneciji, Beču, Pragu i Grazu, ali i prema Rimu, Milanu i Parizu.¹³⁰ Car je poslao Franza Christopha Khevenhuellera, bratića ondašnjega carskog oratora u Madridu Hansa Khevenhuellera,¹³¹ koji je stigao u Madrid 25. 4. 1617.

VI. Madridski mirovni pregovori

U pregovorima De Lerma predlaže da Venecija počne s implementacijom sporazuma, jer habsburška dinastija zbog svoga dostojanstva ne bi mogla biti prisiljena učiniti prvi korak, to prije što bi time riskirala zauvijek ostati bez svojih zaposjednutih mjesta. Poslanik Gritti usprotivio se De Lermi argumentom da mirovni pregovori trebaju krenuti od uzroka sukoba,

¹²⁶ F. C. KHEVENHUELLER, 1726, sv. VIII, kol. 939.

¹²⁷ Francisco de Sandoval y Rojas, podrijetlom iz jedne od značajnijih plemićkih obitelji, na osnovu svoga promaknuća u grofa dobio je nadimak LERMA B. BENNASSAR – B. VINCENT, 1999, 60, 148. Njemu se pripisuju nepotizam, osobno bogaćenje, dodjeljivanje dokaza kraljevske sklonosti, čime si je osiguravao značajan utjecaj. On je skoro 20 godina, do 1618., služio kao ministar. Kralj Filip III. prenio mu je sve vladine poslove. Ukazom iz 1612. on je dobio ovlast potpisivati kraljevsko dopisivanje (ibid. 74).

¹²⁸ Piero Gritti formalno je bio redoviti poslanik Republike u Madridu od 9. 7. 1615. kao nasljednik Girolama de Soranze i prethodnik Piera Contarinija. De facto je nastupio službu skoro godinu dana kasnije, 1. 7. 1616. Njegovo izvješće o svom službovanju na madridskome dvoru datirano je 20. 10. 1620. Iako je 1619. bio imenovan poslanikom na engleskom dvoru, zbog zdravstvenih problema nije nastupio tu službu. No, 1622. on je poslanik u Beču, gdje je i umro; N. BAROZZI – G. BERCHE, 1871, vol. I, 22.

¹²⁹ P. SARPI, 1965, 199; C. HORVAT, 1913, 410, br. 568; B. NANI, sv. III, 112.

¹³⁰ P. SARPI, 1965, 192.

¹³¹ F. C. KHEVENHUELLER, 1726, sv. VIII, kol. 1028; F. HURTER, 1856, sv. VII, 167.

koje valja najprije ukloniti da bi Republika mogla ispustiti iz ruke svoj talon. I Lermin prijedlog da se uvjeti Bečkog sporazuma ispunjavaju korak po korak, s time da Venecija učini prvi potez, Gritti je odbio, a i Lerma se za uzvrat usprotivio Grittijevu zahtjevu da nadvojvoda treba bezuvjetno ukloniti uskoke prije daljnjeg poteza s mletačke strane. Španjolski kralj ne može trpjeti da njegov rođak izađe iz ovog dvoboja manje uspješno nego kad se pregovaralo na carskome dvoru, glasio je Lermin argument.¹³²

O implementiranju "korak po korak" Khevenhueller je razgovarao s tajnicima na kraljevskom dvoru u Madridu, Arosteghijem (1. 5. 1617.) i Pradijem (14. 5.). I na njihov zagovor kod Grittija mletački poslanik nije odstupio od svoga stava.¹³³ Khevenhueller sumnja da je mletački poslanik svojom nepopustljivošću htio odugovlačiti, dok je Republika čekala dolazak novih nizozemskih plaćenika za konačno osvajanje Gradiške. Zato je i Khevenhueller nagovarao španjolske pregovarače da pošalju pojačanje nadvojvodskoj vojsci. Khevenhueller napominje da je dobio obećanje da će vicekralj napuljski krenuti u borbu protiv Republike.¹³⁴

Mletački poslanik, saznajući za pomorsku bitku između Ossune i mletačkog brodovlja, kao i za Ossunine diplomatske poteze kod sultana, prosvjedovao je kod De Lerme – koji mu pak hladnokrvno prigovara zbog nizozemskih plaćenika u mletačkoj vojsci. Pri tome je izustio rečenicu koja je Grittiju odmah otvorila oči: "Il re non vuol pace, aiuterà l' arciduca otentamente, non più per esser cognato, ma per servizio... della religione e per scacciare d'Italia i suoi ribelli... ". Arosteghi se dva dana poslije ispričavao zbog te nespretne izjave, navodeći da je De Lerma govorio iz vjerskog žara, no nije na njemu odlučivati o miru ili ratu, nego na kralju. I španjolski poslanik u Veneciji ispričavao se i nastojao ublažiti ton De Lermine riječi.¹³⁵ Ipak, rečenica je učinila svoje, pregovori su se 15. 5. 1617. ponovno prekinuli.¹³⁶

Mletački je senat u razvitku mirovne inicijative na Madridskome dvoru spoznao povezanost s Ossuninim djelovanjem, to više što je dobio vijest kako je Ossuni 12. 5. izdana zapovijed isploviti ponovno u Mletački zaljev, a prekid pregovora dogodio se 15. svibnja. U Veneciji se učvršćivalo uvjerenje da je Madridski dvor tek glumio mirovna nastojanja ne bi li u pozadini naoružavao vicekralja Ossunu. No s druge strane Republika, ne hoteći definitivno odustati od

¹³² P. SARPI, 1965, 199; F. C. KHEVENHUELLER, 1726, sv. VIII, kol. 1031.

¹³³ C. HORVAT, 1913, 419, br. 583; F. C. KHEVENHUELLER, 1726, sv. VIII, kol. 1037; P. SARPI, 1965, 206.

¹³⁴ F. C. KHEVENHUELLER, 1726, sv. VIII, kol. 1032.

¹³⁵ C. HORVAT, 1913, 422, br. 587.

¹³⁶ C. HORVAT, 1913, 419, br. 583; F. C. KHEVENHUELLER, 1726, sv. VIII, kol. 1037; P. SARPI, 1965, 206-207.

nastavka diplomatskih inicijativa, naredi svome poslaniku u Rimu Simoneu Contariniju da zatraži papino posredovanje i pomoć od drugih talijanskih kneževina. Ukoliko ne bi bili u mogućnosti – zbog rodbinskih veza s habsburškom dinastijom – izravno podržavati Veneciju, neka barem dobrovoljcima među svojim podanicima dopuste odlazak u mletačku vojsku.¹³⁷

Papa je bio spreman posredovati kod španjolskoga kralja.

Toskanski velevojvoda, upravo zbog rodbinske povezanosti s Habsburgovcima, odbio je pomoć Veneciji. Urbinski vojvoda, koji je također u rodbinskim odnosima s Habsburgovcima, pokazao se neodlučnim, više sklon Španjolcima nego Republici. Modena se, unatoč svojim vezama s Njemačkim Carstvom, pokazala spremnom pomoći Veneciji. Parma je razočarala Contarinija zbog svoje neodlučnosti.

Mantova se požalila zbog prevrtljivosti Republike, jer se osjećala ostavljenom na cjedilu u najtežim trenucima. Iako vojvoda Mantove unatoč tome gaji simpatije prema Veneciji, ne će je podupirati u ratu protiv habsburškog nadvojvode, nego samo ponuditi posredovanje kod cara i kod španjolskog kralja.¹³⁸

Prekid pregovora u Madridu, neodlučnost većine talijanskih kneževina, dolazak pojačanja za mletačku vojsku iz Nizozemske, poticali su Mletačku Republiku da ponovno zatraži posredovanje francuskoga kralja. Na francuskome dvoru postojala je želja da preuzme inicijativu u mirovnim nastojanjima. Kralj je odmah naredio posredovanje svome poslaniku u Madridu, monsignoru de Seneséu, francuskome poslaniku u Turinu i poslaniku u samoj Veneciji.¹³⁹

VII. Nasljedno pitanje u austrijskoj lozi – Onateov tajni ugovor

Brak između cara Matije i Ane Tirolske¹⁴⁰ ostao je bez potomaka. Na odlučnu intervenciju španjolskoga kralja Filipa III. i njegova veleposlanika na dvoru u Beču, Iniga Veleza de Guevare y Tassisa, petog grofa Onate, nazvanog "German" (veleposlanik u Beču od 1617. do 1624.) nadvojvoda Ferdinand II. potpisao je tajni ugovor sa španjolskim kraljem, Onateov ugovor iz 1617. (vidi prilog – faksimile ugovora).

Bit toga tajnog ugovora¹⁴¹ je tajni sporazum između nadvojvode

¹³⁷ C. HORVAT, 1913, 419, br. 583; P. SARPI, 1965, 219.

¹³⁸ C. HORVAT, 1913, 373-379; P. SARPI, 1965, 219.

¹³⁹ C. HORVAT, 1913, 429, br. 595; P. SARPI, 1965, 221.

¹⁴⁰ Ana Tirolska, sestrična kralja Matije, "lijepa, bez temperamenta", V. PRESS, 120, u SCHINDLING-ZIEGLER, 1990. Brak je sklopljen 1611.

¹⁴¹ Austrijski Državni arhiv, Haus-, Hof-, und Staatsarchiv (HHSt). FUK 1549, 1617, 20. Maerz.

Ferdinanda i njegova bratića, španjolskog kralja Filipa III., radi očuvanja jedinstva austrijsko-habsburških kraljevina. Španjolski će kralj politički i financijski pomagati Ferdinanda da se domogne carske krune, jer je postalo sve očitiije da car Matija ne uspijeva smiriti vjerske sukobe niti u nasljedovinama niti u Njemačkome Carstvu. Grof Onate je u ime svoga kralja Filipa III., sina kralja Filipa II. i njegove supruge Ane, kćeri cara Maksimilijana II. (Filip III. je, prema tome, bio unuk cara Maksimilijana II.), a pozivajući se na pravo nasljedstva u krunovinama, položio pravo na češku i ugarsku kraljevsku krunu ne bi li spriječio da češka kruna dospije u ruku pretežito husitskih staleža. Onate je izrazio spremnost svoga kralja odreći se češke krune u korist nadvojvode Ferdinanda i štajerske loze austrijskih Habsburgovaca, a time i izgleda na izbor za njemačkog cara. Cijena bi bila teritorijalna kompenzacija – stjecanje unutar-austrijskih grofovija Goricije i Gradiške.¹⁴²

Kad je nadvojvoda Gornje Austrije Maksimilijan, pozivajući se na oporuku cara Ferdinanda I. o nedjeljivosti habsburških zemalja sve dok postoji muška nasljedna linija, odbio podjelu habsburških teritorija, španjolski je poslanik javno odustao od teritorijalnih zahtjeva, ali je potajno i dalje vršio pritisak na ostale austrijske nadvojvode ne bi li prepustili Prednju Austriju ("Vorderoesterreich" s grofovijom Ortenburg i s posjedima u Elsaasu) španjolskoj liniji. U službenoj verziji "Omateova ugovora" zato stoji formulacija da će Španjolska dobiti kompenzaciju u provinciji prema svom odabiru. Inzistirajući na velikoj pomoći što ju je Španjolska pružala austrijskoj lozi,¹⁴³ Onate je uspio eliminirati iz definitivnog teksta ugovora i pravo na žensko nasljedstvo, a zato unijeti klauzulu o isključenju prigovora, kako pape tako i cara. Niti papinska niti carska odluka ne bi mogle promijeniti ugovor.¹⁴⁴

Definitivni Omateov ugovor sadrži odredbe:

- Prvo da muška linija španjolskih Habsburgovaca glede sukcesije u kraljevinama Ugarskoj i Češkoj, u slučaju da nadvojvoda Ferdinand i njegova supruga umru bez nasljednika, trebaju imati prednost ispred kćeri i daljnjih ženskih nasljednica nakon Ferdinanda. Ukoliko bi takvih uzmanjkalo, češka bi

¹⁴² C. HORVAT, 1913, 429, br. 595; F. C. KHEVENHUELLER, 1726, sv. VIII, kol. 1099 i 1101-1109; P. SARPI, 1965, 221; B. NANI, 1663, sv. III, 135. O tome opširno F. SENECA, 1957, 113; F. HURTER, 1856, sv. VII, 169-170.

¹⁴³ O vojnoj pomoći Španjolske u ratu postoje sljedeći dokumenti: Uskrs 1616 – iz Španjolske su došli konjanici pod zapovjedništvom Baltazara Maradasa; godine 1617. kružile su u Mlecima glasine da je španjolski kralj odlučio poslati svome rođaku 8000 pješadijskih vojnika i 1000 konjanika.

¹⁴⁴ Dokument tog ugovora nalazi se u Austrijskom državnom arhivu – Haus-, Hof-, und Staatsarchiv, sign. FUK, 1549, 1617, 20. Maerz;-V. i F. C. KHEVENHUELLER, 1726, sv. VIII, kol. 1109; B. NANI, 1663, sv. II, 136.

kruna ipak pripala španjolskoj liniji, s time da bi žene također trebale imati pravo nasljedovati krunu i uživati prednost pred drugim pretendentima rođenim u Carstvu.

- Kao protuuslugu za češku i ugarsku krunu Ferdinand trajno odstupa grofovije Goricu i Gradišku, provinciju Alsac i grofoviju Orttemberg španjolskome kralju i njegovim nasljednicima. Španjolska je na taj način stekla krajeve koji su predstavljali važan most između matične zemlje i španjolskih posjeda u Nizozemskoj.

- Ako se nadvojvoda Ferdinand domogne carske krune, on će za uzvrat španjolskome kralju odstupiti vlastelinske posjede u Italiji Fiale i Plominia.

Omateova zakulisna pomoć omogućila je nadvojvodi Ferdinandu obezvlašćivanje cara Matije. Godine 1617. češki staleži dodjeljuju kraljevsku krunu nadvojvodi Ferdinandu, a godine 1618. slijede ih ugarski staleži.¹⁴⁵

O Onateovim pregovorima, iz kojih se rodio tajni sporazum s nadvojvodom Ferdinandom, nisu mi bili na raspolaganju dokumenti. Nije istraženo pitanje u kojoj su se mjeri mogli konzimirati pojedini članci ugovora. Za prijelaz nasljednog prava na španjolsku lozu nisu nastupili potrebni preduvjeti. Ferdinand II. imao je nasljednika po muškoj i izravnoj liniji, koji je kao Ferdinand III. došao na vlast godine 1649. U španjolskoj liniji nasljedstvo nakon Filipa III. trebalo je prijeći na njegova maloljetnog sina Karla, boležljiva, mentalno i intelektualno nedorasla dječaka, koji je zarano umro ostavivši Španjolsku bez prijestolonasljednika. Francuski Burboni polažu pravo na španjolsku krunu.¹⁴⁶

VIII. Onateov tajni ugovor (vidi transkript preambule u prilogu!)
Nastavak mirovnih pregovora

VIII. 1. – Pregovori u Madridu

Detalje Onateova pregovora u Pragu i Beču treba još rasvijetliti. Isto tako i neposredne učinke tog sporazuma, koji je bio sklopljen u najvećoj tajnosti. Nakon sklapanja tog za španjolsku krunu povoljnog ugovora, mirovni pregovori između Austrije i Mletačke Republike u Madridu pokrenuli su se ponovno s mrtve točke. U njima su sudjelovali francuski poslanik i papinski nuncij. Ideja vodilja za pregovore bila je istodobno, usporedno izvršavanje prvog uvjeta mirovnog ugovora. Habsburška će strana protjerati uskočke

¹⁴⁵ Detaljni prikaz vidi kod D. ALBRECHTA, Ferdinand II. u A. SCHINDLING i W. ZIEGLER, 1990, 129-130.

¹⁴⁶ B. BENNASSAR – B. VINCENT, 1999, 154.

kolovođe iz Senja, a Mlečani istodobno vratiti nadvojvodi zaposjednuta mjesta. No mletački poslanik Gritti inzistirao je na tome da austrijska strana učini prvi korak, i to da iseli sve uskoke, jer je to bilo odvajkada *conditio sine qua non*, to više što je zbog uskoka došlo do rata. Lerma je, naposljetku, odustao od principa istodobnosti i udovoljio mletačkome zahtjevu.

U svezi s restitucijom Lerma je predložio da Republika najprije vrati polovicu zaposjednutih mjesta u Furlaniji, zatim polovicu zauzetih mjesta u Istri, pa sva ostala mjesta. Istodobno s izgonom uskoka iz Senja treba doći do premještanja njemačkog odreda u Senj i spaljivanja uskočkih brodova, zatim primjene svih ostalih zahtjeva.

I ovom se prijedlogu prigovorom usprotivio poslanik Gritti. Učini li se prvi korak, to još samo po sebi ne jamči trajno poboljšanje stanja, dok je vraćanje zaposjednutih mjesta neopoziva činjenica. U najboljem slučaju Republika bi mogla pristati na povrat jednoga jedinog mjesta po nadvojvodinoj želji. Nakon toga je na nadvojvodi da ispuni sve ostale uvjete.

Kao jamstvo Veneciji da će austrijska strana udovoljiti ovom potonjem uvjetu, grof Lerma nudi kraljevu časnu riječ, ali samo ako bi Venecija pristala početi s restitucijom jednoga mjesta. Niti jedan kralj ne bio mogao staviti na kocku svoj autoritet kad suprotna strana zadržava sebi zalog.

Carski poslanik htio je razgovarati i o pitanju treba li protjerati i one uskoke koji su izlazili na more radi plijena, za vrijeme ratnih operacija, ali ne i prije rata. Španjolski pregovarač podržavao ga je u stavu da su za trajanje ratnih djelovanja pljačkaški pohodi uobičajeni i nisu zabranjeni te se prema tome ti uskoci ne mogu smatrati gusarima.¹⁴⁷ Gritti pak zahtijeva da se i ti uskoci kažnjavaju. On se usprotivio i zahtjevu austrijskog pregovarača da se pregovara o odredbi o uzajamnom povratu zaplijenjenih dobara.¹⁴⁸

Prema Sarpiju je 21. srpnja 1617. kurir donio u Madrid carevu poruku.¹⁴⁹ Car je spreman udovoljiti Mletačkoj Republici što je moguće više i preuzima na sebe obvezu da će prvi ispuniti sve mletačke zahtjeve, za što ima suglasnost sve trojice nadvojvoda, ali Republika treba pristati na primirje.

VIII. 2. Mirovni pregovori u Parizu – pariški tekst/prijedlog ugovora

Republika je 31. 8. 1617., zbog neprijateljstva napuljskog vicekralja, zatražila posredovanje Francuske, jer je valjalo rješavati, osim rata s unutar-austrijskim nadvojvodom, i mletačko-španjolski sukob na dvije fronte, s

¹⁴⁷ P. SARPI, 1965, 221.

¹⁴⁸ C. HORVAT, 1913, 429, br. 595.

¹⁴⁹ P. SARPI, 1965, 221.

Milanom i s napuljsko-sicilijanskim vicekraljem. Španjolska je Republici trebala vratiti brodove što joj ih je otela u pomorskim okršajima Ossunina vojska, a Republika je morala prihvatiti kraljevsku riječ da će ispuniti te obveze. Obje su pak strane trebale donijeti odluku o prestanku neprijateljstava kopnom i morem.¹⁵⁰

Pregovarači u Francuskoj opet su bili senatori Ottaviano Bono i Vincenzo Gussani, koji su dobili ovlasti da pregovaraju, dadu suglasnost zajedničkom rješavanju tih sukoba i sklope mirovni ugovor između Mletačke Republike i Španjolske. Pregovorima mletačkih posebnih poslanika na francuskome dvoru prisustvovao je i španjolski poslanik Monteleone, koji je očito bio zainteresiran prebaciti težište mirovnih nastojanja na španjolski dvor, pa nije priznao francuske posrednike, navodeći da Francuska nije stranka u sukobu.¹⁵¹ Monteleone je, doduše, bio spreman izaći u susret Mletačkoj Republici i intervenirati kod vicekraljeva milanskog i napuljskog da obustave neprijateljstva protiv Venecije, no nije htio sačekati reakcije iz Milana i Napulja, nego je inzistirao na tome da se pregovarački prijedlozi potpišu. Doista, 6. rujna 1617. naglo je došlo do potpisivanja mirovnog ugovora. Za sada nema arhivske građe o tome, tko je u konačnici presudio i donio odluku niti o reakcijama mletačkih pregovarača, pa je stoga nemoguće procijeniti kakve su one bile u Francuskoj i Španjolskoj.

Nani izvještava da je to iznenadno potpisivanje primirja na pariškome dvoru odjeknulo vrlo nepovoljno, da su poslanici Ottaviano Bono i Vincenzo Gussoni navukli na sebe kritiku zbog toga što nisu sačekali formalnu dozvolu iz Venecije. Razmišljalo se čak o tome da se uhite nakon svog povratka i bace u zatvor. Francuski kralj ih je svojim zagovorom morao spašavati.¹⁵²

Nanijeva se tvrdnja ne slaže s Boninim i Gussonijevim punomoćima. Iz njih jasno proizlazi da ih je instrukcija ovlastila ne samo na pregovore nego i na prihvaćanje, na sastavljanje teksta sporazuma i, naposljetku, na potpisivanje teksta sa svim odredbama koje bi oni smatrali nužnim za postizanje konsenzusa drugih pregovarača ("...constituiamo nostri procuratori generali et spetiali Ottaviano Bon et Vincenzo Gussoni...per intervenire ... et trattar... dandoli... autorità di proporre et accettare, concludere et promettere, dar parola e formar scrittura e formata sottoscriverla con tutti quei capitoli che giudicheranno convenienti per l' accommodamento suddetto...").¹⁵³

¹⁵⁰ C. HORVAT, 1913, 445.

¹⁵¹ C. HORVAT, 1913, 445, br. 609; P. SARPI, 1965, 23 i dalje; B. NANI, 1663, sv. III, 138.

¹⁵² B. NANI, 1663, sv. III, 141; C. HORVAT, 1913, 448, br. 616.

¹⁵³ Punomoć data poslanicima 31. 8. 1617; C. HORVAT, 1913, 448, br. 616.

Uglavljeni mirovni sporazum sadržavao je sljedeće odredbe:

1. Dok nadvojvoda premješta njemačku posadu u Senj, Republika bi trebala istodobno nadvojvodi vratiti jedno mjesto po nadvojvodinu izboru.

2. Svaka strana u sukobu treba imenovati dva nepristrana povjerenika s potrebnim ovlastima. Povjerenici će u roku od 20-ak dana po dolasku nove posade u Senj i po primopredaji jednog mjesta nadvojvodskoj strani izabrati one uskoke i "stipendiate", plaćene uskoke, koje valja protjerati iz Senja, s time da trebaju dobiti izgon i oni uskoci koji su prije, a ne tek za vrijeme rata, počinili neprijateljstva na moru, dočim se ne će smatrati gusarima one koji su samo za vrijeme rata sudjelovali u napadima ukoliko se prije početka rata nisu ogriješili. Ne smiju se protjerati ni oni koji su bili uredno nastanjeni u Senju, ondje imaju obitelji i mirno žive u tim krajevima. Pribjezi iz drugih predjela i drugih "nacionalnosti", pak moraju napustiti Senj.

3. Nakon izгона uskoka i spaljivanja njihovih lađa, osim onih koje služe trgovinskoj plovidbi, Republika bi austrijskoj strani trebala vratiti sva ostala mjesta, kako ona u Furlaniji, tako i u Istri.¹⁵⁴

4. Od početka implementiranja tih odredbi treba važiti dvomjesečno primirje morem i kopnom. Obje se strane trebaju suzdržavati ne samo od neprijateljstava nego i od naoružavanja. Nakon završetka implementiranja trebali bi se ponovno uspostaviti pomorski promet i trgovina u istom opsegu kao prije početka neprijateljstva.

5. Zatim obje sukobljene stranke trebaju razmijeniti zarobljenike i proglasiti opći oprost (*Generalpardon*) svim sudionicima u sukobima, te uzajamno vratiti sva zaplijenjena dobra.

6. Car i kralj češki treba jamčiti svojom riječju da ne će više primati uskoke pod svoju vlast niti trpjeti nedjela na štetu Republike. Katolički će kralj dati svoju riječ da će se odredbe ostvarivati na način kako predviđa ovaj ugovor.

7. Rješavanje pitanja slobodne plovidbe za habsburške podanike odgodit će se.¹⁵⁵

8. Radi smirivanja savojskog sukoba mora se implementirati mirovni ugovor iz Astija.¹⁵⁶

¹⁵⁴ Ratni arhiv u Beču, "Kurze, doch wohlgegruendete Beschreibung des friaulischen Krieges zwischen der Hochfuerstlichen Durchlaucht Erzherzog Ferdinand und der Herrschaft Venedig, welcher anno 1615 angefangen und bis 1618 gewaehrt hat."

¹⁵⁵ C. HORVAT, 1913, 444-449, br. 610; na str. 447 odredbe koje se odnose na Savoj i Mantove, te objave i punomoći predstavnika Francuske i Mletačke Republike, P. SARPI, 1965, 239, citira odredbe nacrtu mirovnog ugovora u skraćenoj verziji; J. W. VALVASOR, 1689, 4. dio, 15. knj., 587.

Kurir je nacrt mirovnog ugovora donio iz Pariza na dvor u Madrid, gdje ga je kralj trebao "ratificirati" u roku od 25 dana. Iz teksta je vidljivo da španjolski kralj nije htio potvrditi ugovor i iz njega proizlazeće obveze samo na temelju svojih kraljevskih ovlasti, a bez Cortezove suglasnosti.¹⁵⁷ Ferdinand Habsburški nije imao takve skrupule. On je mirovni ugovor potpisao kao kralj habsburških krunovina. Računao je čak s time da će njemački izborni knezovi izreći svoju riječ, ali nije iz vlastite inicijative zatražio njihovu konzultaciju. Upravo to je očekivao austrijski pregovarač u Madridu Franz Christoph Khevenhueller, koji je obavijestio kralja o potpisivanju u Parizu i ratificiranju u Madridu.¹⁵⁸ Arhivske građe o Cortesovoj odluci nema u korištenim fondovima. I ovdje vlada praznina koju će trebati upotpuniti daljnjim istraživanjima.

Inače, u dokumentima vezanim uz taj ugovor, koji ispravno treba glasiti Pariško-madriidski ugovor, nije jasno što je konkretno značila *ratifikacija*. Bit će potrebno istraživati značenje tog pojma i postupak *ratifikacije* kakav je bio predviđen u povijesnom okruženju u kojem je taj mirovni ugovor nastao. Nije jasno tko je bio ovlašten donijeti odluku o ratificiranju i o tome je li ili nije ugovor trebao biti ratificiran, a time potvrđen kao međunarodnopravni ugovor. Potrebno je stoga ući u povijest međunarodnog prava i diplomatskih običaja za što nisam do sada imala preduvjete. Zato naznačujem probleme i pitanja koja su se pojavljivala tijekom ovoga rada da bih ih daljnjim traganjem za izvorima pokušavala riješiti.

Na carskome dvoru u Pragu mirovni je ugovor izazvao nezadovoljstvo zbog prevelikog (kako je mislio kardinal Klesl) utjecaja stranaca, a prije svega Francuske. Kardinal Melchior Klesl upozorio je na to da će i njemački izborni knezovi prosvjedovati zato što se mirovni ugovor odnosio na pitanja koja izravno zadiru u interese Njemačkoga Carstva, a da izborni knezovi nisu bili uključeni u pregovore, niti ih je itko išta pitao.¹⁵⁹ Doista, njemački su knezovi taj ugovor osudili kao sramotu nanесenu njima i cijelom Carstvu.¹⁶⁰

Savojski dvor je tom nacrtu ugovora odmah dao svoju suglasnost,¹⁶¹ dok je odjek u Veneciji bio kontroverzan: 56-orica senatora glasovala su protiv prihvaćanja. Kako je primijetio papinski nuncij, vijest o potpisivanju ugovora stigla je mletačkome Senatu u isto vrijeme kao i uzbuna zbog drugog uplovljavanja Ossuninih galija u Jadran, dok Republici još uvijek nisu bile

¹⁵⁶ C. HORVAT, 1913, 447, br. 610; J. W. VALVASOR, 1689, 4. dio, 15. knj., 588.

¹⁵⁷ O. LEHNER, 1994, 94-95.

¹⁵⁸ P. SARPI, 1965, 240; C. HORVAT, 1913, 449, br. 610.

¹⁵⁹ F. HURTER, 1856, sv. VII, 172.

¹⁶⁰ F. HURTER, 1856, sv. VII, 173.

¹⁶¹ P. SARPI, 1965, 241.

restituirane galijske. Opet je španjolski kralj priskočio davši Veneciji svoju riječ da će joj biti vraćene dvije galijske ukradene od Ossune.¹⁶²

VIII. 3. Modifikacija ugovora u Madridu

Dok se u Francuskoj potpisao prijedlog mirovnog ugovora, u Madridu se pregovaralo. Od 12. 9. 1617. na madridskome je dvoru grof Lerma s mletačkim poslanikom Pierom Grittiem rješavao pitanje restitucije i sudbine uskoka. Gritti je inzistirao na tome da Mlecima treba najprije i odmah vratiti otete lađe, jer su ih uskoci oteli, a da Republika ničim nije izazvala takvu otimačinu. Povrh toga, Gritti je zatražio potpunu restituciju, povrat svekolike robe, vlasnici koje su bili mletački podanici i, naposljetku, francusko jamstvo za potpun povrat plijena. Španjolska je pak zagovarala restituciju samo one robe koja bi se mogla pronaći i prikupiti, kako mletački vlasnici ne bi neumjereno povisivali svoje zahtjeve.

Glede vremenskog tijeka restitucije, španjolski pregovarač grof Lerma pronašao je rješenje. U definitivni tekst ugovora ne će se upisati precizan rok. Grittijev zahtjev pak, da Francuska nadzire i zajamči izvršenje restitucije, uvrijedio je španjolsku stranu zbog "nepovjerenja u kraljevsku riječ".¹⁶³

Ipak, 29. 6. 1617. došlo je, isto tako iznenadno i vjerojatno nasilno kao u Parizu, do potpisivanja teksta ugovora utanačenog i potpisanog već u Parizu. Da se zaokret dogodio neočekivano, zaključuje se iz pomanjkanja dokumenata o tome tko je ipak pomogao i s koje strane. Potpise su stavili carski poslanik Khevenhuellera i grof Lerma kao predstavnik Španjolske s jedne strane, a s druge mletački poslanik Piero Gritti u ime Mletačke Republike (mletački poslanik potpisao je i ugovor u ime Savoja i za Savoju) u nazočnosti apostolskog nuncija i francuskog poslanika. Iz diplomatskog prepisivanja o tome ne proizlazi koji su argumenti poticali pregovarače da dokument naposljetku ipak potpišu.¹⁶⁴

Dokument potpisan u Madridu sadrži članke o rješavanju "uskočkog pitanja" utvrđene u pariškome tekstu. Odredba o primirju proširena je dodatkom: "Ukoliko bi se mletački zahtjevi potpuno implementirali prijevremeno, tj. prije isteka roka od 2 mjeseca, pomorska trgovina bi se odmah deblokirala. Ako pak rok od 2 mjeseca ne bi bio dovoljan, povjerenici bi ga po

¹⁶² P. SARPI, 1965, 246.

¹⁶³ P. SARPI, 1965, 234-236; F. C. KHEVENHUELLER, 1726, sv. VIII, kol. 1055; N. BAROZZI – G. BERCHET, 1871, vol. I; Relazione Piero GRITTI, 517; B. NANI, 1663, sv. I, 79 i sv. III, 136.

¹⁶⁴ FRA II/26, 1866, 35 i dalje; Relazione Hieronimus Giustiniani; F. C. KHEVENHUELLER, 1726, sv. VIII, kol. 1064; N. BAROZZI – G. BERCHET, 1871, Relazione Spagna vol. I, 507 i 517, Relazione Gritti.

vlastitoj odluci produžili." U madridski tekst umetnut je još jedan članak, broj "8".

Za ovaj dokument pregovarači su predvidjeli da ga treba ratificirati i da španjolski kralj treba dati svoju riječ da će španjolski vicekraljevi nakon ratificiranja ugovora odustajati od svih neprijateljstava.¹⁶⁵

Španjolski je kralj izdao zapovijedi vicekraljevima napuljskome i milanskome da Mlečanima vrata zaplijenjene brodove i njihov teret.¹⁶⁶

Prema Sarpiju napuljski vicekralj Ossuna, odvrativši kuriru koji je donio kraljevsku zapovijed, da se ne kani pokoriti kraljevskoj riječi, demonstrativno je podijelio najdragocjenije predmete iz mletačkog plijena činovnicima, a ostatak rasprodao. Uz to je pristupio opremanju daljnjih brodova za nastavak pomorskog rata protiv Mlečana i sprječavanje dovoza novih nizozemskih novaka na mletački teritorij. Papa je naposljetku uspio odvratiti Ossunu od njegovih nakana.¹⁶⁷

Milanski vicekralj Don Pedro de Toledo primio je vijest o sklapanju primirja u Madridu s negodovanjem i nastavio slati vojnike na granicu prema mletačkome teritoriju.¹⁶⁸ Na sam dan dolaska kraljevskog kurira u Milano milanski su plaćenici pljačkajući i paleći napali mletačko područje. Toledo se opravdavao da je čuo kako je Gradiška u velikoj opasnosti. Tek kad je Republika poduzela dodatno novačenje, Toledo je odustao.

U Veneciju je vijest o potpisivanju ugovora u Madridu stigla 22. 10. 1617. Španjolski poslanik Marquis Bedmar, kardinal De Cueva rugao se ugovorima i stao surađivati s Ossunom i Toledom, kako usklađeno tvrde Paolo Sarpi¹⁶⁹ i poslanik Gritti.¹⁷⁰

Zapovjednicima u Furlaniji naredba je stigla početkom studenog 1617. Do pregovora mletačkih i habsburških zapovjedništva o primirju došlo je na Soči početkom siječnja 1618. Austrijanci nisu bili spremni odustati od pojačanja Gradiške, dok su Mlečani htjeli nastaviti s dopremanjem strjeljiva. Sporazum što su ga dvije strane naposljetku ipak postigle, dopuštao je

¹⁶⁵ P. SARPI, 1965, 246; F. C. KHEVENHUELLER, 1726, sv. VIII, kol. 1057-1060; N. BAROZZI – G. BERCHET, 1871, Relaz. Spagna... Relazione Piero GRITTI, 522; C. HORVAT, 1913, 459, br. 624.

¹⁶⁶ P. SARPI, 1965, 247; F. C. KHEVENHUELLER, 1726, sv. VIII, kol. 1057-1060; N. BAROZZI – G. BERCHET, 1871, Relaz. Spagna... Relazione Piero GRITTI, 506.

¹⁶⁷ P. SARPI, 1965, 249.

¹⁶⁸ P. SARPI, 1965, 248; N. BAROZZI – G. BERCHET, 1871; op. cit., Relazione Spagna vol. I, str. 508.

¹⁶⁹ P. SARPI, 1965, 247 i dalje.

¹⁷⁰ N. BAROZZI – G. BERCHET, 1871, op. cit., Relaz. Spagna, I, 508-510.

Austrijancima svakodnevni dovoz hrane za Gradišku na 12 konja.¹⁷¹ Osim toga dvije su se strane uspjele dogovoriti da svaka od njih do daljnega zadrži osvojene teritorije.¹⁷²

Austrijska strana, kako carski dvor tako i nadvojvoda, pristali su ratificirati ugovor čim je to učinila Republika.¹⁷³ Kao prvo mjesto koje bi Mlečani trebali vratiti Austriji, izabran je Žminj (Gimino/Schimin).¹⁷⁴ Povjerenicima za restituciju postaju Karl barun Harrach, carski trajni savjetnik,¹⁷⁵ i Johann Jakob Edling, također carski tajni savjetnik, te i vicedom Kranjski, kao nadvojvodin predstavnik.¹⁷⁶

VIII. 4. Put do priznavanja ugovora

Put do ratifikacije ugovora sa austrijske strane bio je obilježen teškim natezanjima između cara i njemačkih knezova. Kao što je predvidio kardinal Klesl, oni nisu samo zamjeravali Habsburgovcima da su bili isključeni iz pregovora, nego su posebno predbacili prevelik utjecaj stranaca, Francuske i Španjolske, na pregovore. Španjolski poslanik na carskome dvoru htio je isključiti Francusku iz ratifikacije. Sarpi sumnja da se Španjolska bojala da će se umanjiti njihov udio u nastanku tog sporazuma ili pak ponovno zaoštriti odnosi između Habsburgovaca i Venecije. Kad je španjolski poslanik predložio formulu "Trattata in Francia e conclusa in Spagna", niti Francuska niti Republika nisu je prihvatili.

Glede potpisivanja pojavila se još jedna sumnja. Smije li car potpisati kao takav, a da nije pribavio suglasnost izbornih knezova i može li on bez njihove suglasnosti potpisati samo kao ugarski kralj i nadvojvoda Austrije? Odluka o tome bila je važna zbog obveza koje će nastati iz ugovora za nasljednike. Zagovornici ratifikacije cara kao takvoga obrazložili su svoj stav argumentom da se verzija ratificiranog dokumenta mora potpuno poklapati s punomoći pregovarača. Kako je Khevenhueller svoju punomoć dobio od cara, ovaj ga mora i potpisati. Za njemačke izborni knezove car je pretpostavio da su dali svoju suglasnost već samim time što su cara pismeno poticali da sklopi mir. Sarpi navodi sve te dileme, ali on ne kaže tko ili što je onda bilo mjerodavno za

¹⁷¹ O posljednjoj fazi ratovanja A. GNIRS, 1916, 161-170.

¹⁷² P. SARPI, 1965, 247-248.

¹⁷³ N. BAROZZI – G. BERCHET, 1871, op. cit., Relaz. Spagna, I, 508-510.

¹⁷⁴ P. SARPI, 1965, 271.

¹⁷⁵ Poslije ovog imenovanja godine 1618. on postaje carskim oratorom u Veneciji. Umro je 16. 5. 1628; FRA II/26, 1866, Relaz. Giustiniani, 38.

¹⁷⁶ FRA II/26, 1866, 38. C. HORVAT, 1913, 467, br. 627 i 628.

to da je i austrijska strana ugovor konačno prihvatila i potvrdila.

Nije sigurno jesu li se te dileme i na koji način razriješile. Raspoloživi izvori ne sadrže informacije o tome. Kardinal Klesl je organizirao potpisivanje u Wiener Neustadtu, u rezidenciji doajena habsburške braće i nadvojvode Donje Austrije. 1. veljače 1618. dogodio se taj svečani čin. U znak novouspostavljenog povjerenja između Venecije i Austrije, kardinal Klesl nije odmotao zavitke s dokumentima za austrijsku stranu, a nije to učinio ni mletački poslanik.¹⁷⁷

IX. Implementiranje ugovora

IX. 1. Implementiranje u Senju

Poslije ratifikacije u Grazu počinju savjetovanja carskih i nadvojvodinih savjetnika o preseljavanju uskoka¹⁷⁸ i razmještanju njemačkih plaćenika u senjsku.¹⁷⁹ Mlečani su u ožujku 1618. počeli povlačiti svoju vojsku iz Furlanije.¹⁸⁰ Međutim, s povratom mjesta Žminj implementiranje već nailazi na zapreku, što zbog pregovarača koje mletačka strana nije prihvatila, što zbog nepovjerenja mletačke strane u dobru volju protivnika.¹⁸¹ Zbog plaćanja nove posade došlo je do prepirke između habsburških i mletačkih pregovarača.¹⁸²

U pitanju (potpune) restitucije svih zaposjednutih austrijskih predjela Giustiniani nije htio izaći u susret habsburškoj strani. Opravdavajući se da se Republika mora zaštititi protiv neprijateljstva španjolskih vicekraljeva Toleda i Ossune, Mlečanin obrazlaže da Republika ne može pristati na vraćanje teritorija sve dok se na njezinim granicama još uvijek nalaze španjolski plaćenici. U interesu je habsburške strane, dakle, da se pobrine za odlazak Španjolaca iz blizine mletačkih položaja, a posebice iz Furlanije. U tom slučaju Venecija bi odmah pristupila ispunjenju svojih obveza i vratila španjolskome kralju španjolske brodove otete vicekralju Ossuni u pomorskim bitkama. Austrijska je

¹⁷⁷ P. SARPI, 1965, 275-278; B. NANI, 1663, sv. III, 149; F. C. KHEVENHUELLER, 1726, sv. VIII, kol. 1068; F. HURTER, 1856, sv. VII, 189.

¹⁷⁸ P. SARPI, 1965, 278.

¹⁷⁹ P. SARPI, 1965, 301; C. HORVAT, 1913, 468, br. 629.

¹⁸⁰ C. HORVAT, 1913, 469, br. 630.

¹⁸¹ C. HORVAT, 1913, br. 630.

¹⁸² C. HORVAT, 1913, 469 i dalje, br. 630, 631, 632; J. FIEDLER, FRA, II/26, 1866, 39 i dalje; F. C. KHEVENHUELLER, 1726, s. 8, kol. 1068.

strana pristala na to da Mletačkoj Republici olakša pomirenje sa Španjolskom.¹⁸³

I sređivanje prilika u Senju ubrzo je zapelo pa postaje izvorom novih razmirica s mletačkom stranom i odugovlačenja restitucije,¹⁸⁴ čak i do ponovnog zaposjedanja već ispražnjenih i za primopredaju spremnih mjesta. Primopredaja je bila u potpunosti izvršena 8. 8. 1618., o čemu su obje strane izdale potvrdu s obećanjem da će od trenutka primopredaje živjeti složni i u miru.¹⁸⁵

Sarpi¹⁸⁶ je nabrojio sve što je austrijska strana ostavila neriješeno: plaćanje nove posade za Senj, onemogućavanje povratka uskoka s kopna na obalu, pitanje njihova trajnog nastanjivanja i zbrinjavanja. Niz dokumenata u građi *Croatica*¹⁸⁷ govori u prilog tomu da su se u Senju stvari polako vratile u stari kolosijek. Još u dokumentima iz 1636. – 1639. pojavljuju se isti problemi: izlasci protjeranih Senjana na more, mletačke pritužbe zbog toga i zbog nemara kapetana, smjenjivanje zapovjednika i mletačko inzistiranje na oduzimanju brodova.

Iako je mirovni ugovor trebao biti do kraja implementiran do 1620., što bi trebalo značiti da su senjski uskoci koji su se bavili gusarstvom, napustili Senj, to se nije tako dogodilo. Rothenberg¹⁸⁸ ističe na to da je godine 1641. Signorija prosvjedovala zato što je u Senju još uvijek bilo gusarskih brodova.

Građa *Croatica* sadrži potvrde o tome da je i nakon 1620. bilo gusarskih napada senjskih uskoka.

I mletačko-španjolski sukob, koji je trebao riješiti Pariško-madriidski sporazum, ostao je neriješen. Za to se pobrinuo španjolski vicekralj Ossuna.

IX. 2. Nastavak pomorskog rata grofa Orsune protiv Venecije (do Ossunine smrti 1620.)

Sredinom studenog 1617., ne obazirući se na uvjeravanja španjolskog dvora da želi mir s Republikom Venecijom, Ossuna pošalje svoje galije pod Riberinim zapovjedništvom u Zaljev. 19. 11. 1617. njegovo brodovlje sudari se pred Dubrovnikom s mletačkim brodovljem, no zbog nemirnog mora i

¹⁸³ J. FIEDLER, FRA II/26, 1866, 43.

¹⁸⁴ C. HORVAT, 1913, 472, br. 637; J. FIEDLER, FRA II/26, 1866, 43; C. HORVAT, 1913, 471, br. 635 i 636; R. LOPAŠIĆ, 1885, 70-71.

¹⁸⁵ C. HORVAT, 1913, 470, br. 632; 471, br. 634 i 635. Nuncij Gessi datira primopredaju na nedjelju. P. SARPI, 1965, 302; J. FIEDLER, FRA II/26, 1866, 44, B. NANI, 1663, sv. 3, 149; J. W. VALVASOR, 1689, sv. 4, 15. knj., 589; F. HURTER, 1856, sv. 7, 191.

¹⁸⁶ P. SARPI, 1965, 319.

¹⁸⁷ "Croatica", kutija br. 14, 1620, u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu.

¹⁸⁸ G. ROTHENBERG, 1961, sv. 33, 156.

nasukavanja nekoliko brodova španjolske se galije nakon dva dana spašavaju na talijanskoj obali.

5. 5. 1618. Ossuna šalje u Senj posebnog izaslanika. Poruke što ih je taj dužnosnik ponio sa sobom, u biti su bile ponuda uskocima da stupe u službu napuljsko-sicilijanskog vicekralja. Ossuna je kanio naseljavati Senjane u planini Abruzze, s namjerom da se i ondje dokažu kao gusari i otjeraju turske korzare od španjolske i napuljske obale. Sarpi vjeruje da je Ossuna kalkulirao kako bi uskoci odande još učinkovitije ometali plovidbu mletačkih brodova i odvratili strane trgovinske brodove od njihovih putovanja prema Veneciji, ali i od mletačko-dalmatinske luke u Splitu u pravcu Dubrovnika.¹⁸⁹

Ossuna je, prema Sarpiju,¹⁹⁰ vrbovao uskoke i za pojačanje habsburške vojske protiv pobunjeničkih Čeha. Njegovu ponudu za 7000 uskočkih vojnika, koje bi Ossuna preko Trsta poslao u Češku, kralj Ferdinand odbio je s obrazloženjem da ne će biti moguće toliko ljudi prevoziti brodovima, a bez novih neprijateljstava s Mletačkom Republikom. U lipnju 1619. Ossuna je obnovio svoju ponudu – i tada ju je Dvorsko ratno vijeće prihvatilo, pod uvjetom da ne šalje Španjolce i da ih ne prebacuje pomorskim putem kroz Zaljev, nego preko Milana i Genove. Sarpi ne spominje je li to ljudstvo zaista krenulo put Češke.¹⁹¹

S druge strane Sarpi napominje da je Ossuna putem svoga posebnog izaslanika poručio uskocima u Senju da ne napuste grad i ne slušaju zapovijedi svojih pretpostavljenih, nego da vjeruju u njegovu zaštitu. Muškarci bi služili u vojsci, dok bi njihove obitelji i dalje živjele u Primorju. U srpnju 1620. stvarno se 300 uskoka pod Frletićevim vodstvom odazvalo vrbovanju za španjolsku armadu. Na svome putu stizali su oružanim brodovima do pred Trst.¹⁹²

Pod pretpostavkom da su ti Sarpijevi navodi točni, može se zaključiti da je Ossuna na taj način htio stvoriti uporište u Primorju, s kojeg bi on nastavljao svoj privatni rat s Venecijom. Cilj mu je bio¹⁹³ izvidati položaj, utvrde i obrambene uvjete u Veneciji te pripremati trijumfalni ulaz svojih brodova u mletačku luku i izvršiti svečanu primopredaju Venecije španjolskome kralju. U tome je Ossuna naišao na svesrdnu pomoć španjolskog poslanika u Veneciji Bedmara.¹⁹⁴ Zato je Republika sumnjala da Ossuna radi u dosluhu sa svojim kraljem,¹⁹⁵ no pismo iz same Ossunine ruke govori protiv te pretpostavke:

¹⁸⁹ P. SARPI, 1965, 264-267.

¹⁹⁰ P. SARPI, 1965, 307-313; C. HORVAT, 1913, 472, br. 638, 639, 640.

¹⁹¹ P. SARPI, 1965, 354.

¹⁹² Ioe. HKR/Croatica: vrbovanje 1617; odlazak 1620. (bez datuma!).

¹⁹³ E. LEVI, 1899, 22.

¹⁹⁴ C. HORVAT, 1913, 472, br. 637.

¹⁹⁵ B. NANI, 1663, sv. III, 152.

"Voglio mandar questi Vasselli contro Venetia al dispetto del Re..."¹⁹⁶

Da je Ossuna još prije ostvarivanja sporazuma o slobodnoj trgovini poslao svoje galije pred Trst, potvrđuje izvješće gradačkog nuncija Paravicina 4. 6. 1618. državnome tajniku. Ossunine galije prevozile su sol za Trst, a u Napulj bi se vratile s bakrom, stvarajući tako izliku da Ossuna želi ponovno oživiti trgovinski promet između nadvojvodinih lučkih gradova i vicekraljevine Napulja.¹⁹⁷ Tada Venecija još nije bila spremna na mirovni ugovor sa španjolskim kraljem, jer su španjolski vojnici još bili na granicama habsburškog posjeda, a i zato što Venecija nije dobila natrag svoje brodove oduzete u prethodnim pomorskim okršajima s Ossuninim galijama.

Ossunin potez nije naišao na odobravanje ni kod Trščana. Oni su odbili napuljsku sol zbog njezine loše kvalitete. Prema Sarpiju se i kralj Ferdinand potužio španjolskome kralju zbog Ossunina nedoličnog i u delikatnom trenutku nepoželjnog ponašanja.¹⁹⁸ 17. 8. 1618. španjolski kralj uputio je ukaz svom vicekralju u Napulju, zapovjedi mu da smjesta vrati sve brodove i svu robu Veneciji i povuče svoje galije iz Zaljeva.¹⁹⁹

Sam Ossuna oglušio se o tu kraljevsku naredbu, ali španjolski orator Piero Gritti sa svojim pritužbama zbog toga nije nailazio na podršku ni kod grofa Lerme na španjolskome dvoru. On je dao do znanja Grittiju da je Republika sama kriva, jer se i ona ne pridržava mirovnih uvjeta prema habsburškoj dinastiji, koja počinje podupirati Savoj protiv Španjolske, vrbuje Nizozemce za bojišnicu i potpiruje češće pobunjenike protiv svoga kralja. Zato se i španjolski kralj ne trudi baš oko mirovnog ugovora i povrata robe i brodova.²⁰⁰

Venecija šalje brodove pred Brindisija, prestrašivši španjolske dužnosnike, čak i samoga kralja, pa se obje strane dogovore o formalnim pregovorima pod vodstvom kurijskog kardinala Borgie od studenoga 1618. na dalje. U to vrijeme Ossuna prodaje, odnosno rasprodaje veći dio mletačkog plijena, dok je oružje s oduzetih mletačkih galija smjestio na svoje brodovlje.²⁰¹

U ožujku 1619. Venecija je objelodanila vijest da je sa Savojem sklopila obrambeni savez, jer protivnici nisu ispunili mirovni ugovor. Španjolska je dala do znanja Veneciji da se sada, nakon toga mletačkog poteza, ne kani pokoriti mletačkoj ucjeni. Ossuna je dobio odobrenje za opremanje brodova, iako se

¹⁹⁶ Citirano kod E. LEVIJA, 1899, 22.

¹⁹⁷ Nuncij Paravicino iz Graza državnome tajniku 4. 6. 1618., C. HORVAT, 1913, 472, br. 637.

¹⁹⁸ P. SARPI, 1965, 329.

¹⁹⁹ P. SARPI, 1965, 325; B. NANI, 1663, sv. III, 151.

²⁰⁰ P. SARPI, 1965, 325-329; B. NANI 1663, sv. II, 15.

²⁰¹ P. SARPI, 1965, 331-338. i 365-401.

kardinal Borgia potrudio da ipak izgadi nova neprijateljstva. Kardinal Borgia obnovio je pregovore u lipnju 1619. Sarpijeva povijest svršava sa spoznajom da ti pregovori nisu odmakli od početka. Prema Gianbattisti Naniju kardinal Borgia izvojevao je od kralja 1620. da Ossuna bude otpušten iz Napulja i uz olakšanje ondašnjeg stanovništva, utamničen u Španjolskoj, gdje je ubrzo i umro.²⁰²

Prilog: Austrijski državni arhiv – Haus-, Hof- und Staatsarchiv (HHSt)

signatura HHSt FUK 1549 – Onateov ugovor – Preambula

1617 20 Maerz

fo. 2

Ferdinand Dei gratia Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Stiriae, Carinthiae, Carniolaie etc.a.Quam (Cum ?) dam exigua superesse videatur spes

sucessionis ex Imperatore Mathia Domino Patre meo boservandissimo, nec non ex..renissimis Archiducibus Maximiliano et Alberto fratribus Paoreuelibus (?) meis: Cumque etiam Cisiliarij et Jurisconsulti Potentissimi Hispaniarum Regis Catholicis Domini Philippi tertij Archiducis Austria Domini fratris et Consanguinis mei clarissimi observandissimique ei persuadeant ipsum tanquam uncim , ex Macimiliano Secundo glor: recordationis ex filia nepotem, actionem et Jus haberre post longos et prosperos Caesarea Sua Majestitis et praenominatorum serenissmiroum Archiducum patruelium meorum annos, in Regna Hungaria et Bohemia succedendi, non obstante, neque praediudicante de Maeistati Sua Catholica Renuntiatione illa quondam facta a Ser. Ma Regina Anna eius Matre: Ego vero praevia Consiliariorum meorum deliberatione, et opinione intellecta(vi) certo mihi persuadeam Us meum tanquam Nepotis masculi agnati gloriosa memoria Imperatoris Ferdinandi Domini Ac Avi mei, certum

./. 2 v

et planum esse. Nihilominus tamen Rec Catholicus /. qui potius sanctae tatque Orthodoxae Religionis nostrae Catholicae incrementam, ac mutui amoris, benevolentiae et consanguinitatis vinculi quod inter nos intercedit confirmationem intuetur./edandem Renuntiationem approbare et ratificare non abeuat; Et ego accedente voluntate et consensu dicti Imperatoris et Serenissimorum Archiducum Reg Hungariae et Bohemiae sim designatus vel coronatus, eadem Regna post longos et felices Caesareae Maiestatis suae annos possessurus. Ego supramonimatus Archidux Ferdinandus in grati animi significationem poro tam singulari beneficio, nec non solitis auxiliis, magnis expensio, varijsque officijs qua Catholica Sua Maiesta praestitit, et etiam num praestat quotidie, et

²⁰² B. NANI, 1663, sv. IV, 190; L. RANKE, 1878, sv. 42, 228.

in posterum praestabit propter Religionis, boni publici, et totius Augustissimae Domus nostrae Austriacae conservationem. Promitto in fide et verbo Principis, meosque filios praefatam Renunciationem a Ser. ma Regina Anna factam, et a Majestate Sua Catholica ratificandam, accepturos cum conditionibus et oneribus infrascriptis.

./. 3 r

Primum quod linea masculina iusdem Regis Catholicis in successione eorundem Regnorum praeretur foeminae meae casu quo/. quod Deus benigne avertat/nullis ex mea masculus superstes maneret.

Deinde promitto quod postquam Provincia Alsatica eique annexa Praefecturae Provinciales Aguenoae et Ortemburgensis cum omnibus suis dependentijs mihi et filijs meis obuenerint; praefatum Regem Catholicum, etiusque successores ac Ministros ab eo nominandos, in eiusdem Alsaciae, Dictarumque Praefectarum realem possessionem /. post habita ~ mea~ actione& introducam et collocabo; vel ipsi introducent et collocabunt, post obitum tamen Imperatoris Mathiae/. quem Deus diutissime et foelicissime incolumem tuentur./ut eandem Provinciam, annexasque Praefecturas possederunt Ser. mi Achiduces Austrae mei Predecessores. In quem finem curabo tunc in debita forma expediri mandata et cessiones necessarias. Si autem in executione huius possessionis tradendae aliqua fortassis difficultates orientur, Sua Mtas Catholica

./.3v

ad illas superandas me iuvare conabitur. Haec autem Cessio Alsaciae hac conditione etiam fit, ut si Re Catholicos alienare illam aliquando voluerit, id citra consensum meum fieri nequeat.

Praeterea promitto me eidem Regi Catholico aut eius successoribus gratis daturum quidquid a me petet et ego dare potero in Italia quando fauente Deo ad Imperij Romano dignitatem pervenero et Imperio meo durante: praesertim Inuestituram Finarij, vulgo Finat, et etiam Plombini si vacare illud contigerit. Quae omnia realiter et cum effectu suo tempore, ut supra declaratur, complebo et exequar absque omni fraude et dolo, et etiam hanc conuentionem ratificabo post conclusionem conuentionis publice faciendae. Et quia in illa publica conuentione su capitulatione, nulla huius secreto mentio fiet, declaro quod eadem nullo modo derobabit aut infringet huius secretae conuentionis firmitatem, et quidquid sua tempore huius virtute executioni mandandum erit, poterit fieri tali colore et praetexta sicut pro rerum statu magis expedire videbitur. Non obstantibus quibuscunque tandem clausulis et renunciationibus generalibus

4. generalibus aut spcialibus eidem futurae cessioni et conuentioni inserendis. In quorum fidem et testimonium hoc praesens Pactum et promissum feci, subscripsi et secretioni sigillo meo roboravi. Datum Pragae vigesima Martijs Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Decimoseptimo.

Ferdinandus.

Ferdinandus Dei gratia coronatus Rex Bohemae, Archidux Austriae, Dux Burgundiae et. a. Suprascriptum Pactume t promissum secretum confirmo et ratificio omni meliori modo et forma quibus de iure possum, Promittens in verbo ac vera fide Regia me, meosque filios omnia et singula in eo contenta suis temporibus realiter et cum affectu exerturos et perfecturos omni dolo et fraude cessante. In quorum fidem hand ocnfirmationem et ratificationem manu propria subscripsi, et secretiori sigillo meo roboravi. Datum Pragae 29. Julij eiusdem anni 1617.

Ferdinandus.

Izvori

1. Neobjavljena arhivska građa

Ratni arhiv Beč (Kriegsarchiv Wien):

- Inneroesterreichischer Hofkriegsrat, Militaria, *Croatica* – fotokopije ovog fonda nalaze se u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu;
- Protocollbuecher – počinju 1578;
- asservierte Acten;
- Alte Feldakten, Hofkriegsrats-Registratur-Acten i Hofkriegsrats-Expecit-Acten, počinju 1540.;
- *Kurze, doch wohlgegruendete Beschreibung des friaulischen Krieges zwischen der Hochfuerstlichen Durchlaucht Erzherzog Ferdinand und der Herrschaft Venedig, welcher anno 1615 angefangen und bis 1618 gewaehrt hat. durch Franz Christoph Khevenhueller, Grafen zu Frankenberg;*
- (Abschrift vom Jahre 1836 nach einer Handschrift im graeflich Starhembergischen Archiv zu Riedegg).²⁰³

Štajerski zemaljski arhiv Graz (Steiermaerkisches Landesarchiv Graz):

- Staendisches Archiv (*Archiv staleža*):
- Hofkammer Registratur-Protocolle. (Dvorska komora)
- Protocollbuecher 1530-1620
- Niederoesterreichisches Kammer-Repetitorium
- Donjoaustrijski komorski repetitorij 1535-1620

Državni arhiv u Dubrovniku:

- Fond “Levante” (pregledala)

2. Zbirke objavljenih izvora

²⁰³ Prijepis iz godine 1836. prema rukopisu u grofovskom Starhemberškom arhivu u Riedeggu.

- Eugenio ALBERI, *Relazioni degli ambasciatori veneti al Senato*, serie II i III, Firenze, 1840-1857.
- Niccolo BAROZZI – Guglielmo BERCHET, *Le Relazioni degli Stati Europei lette al Senato dagli ambasciatori veneziani nel secolo decisettime*, serie I i II, Venezia 1871.
- Joseph FIEDLER, *Die Relationen der Botschafter Venedigs ueber Deutschland und Oesterreich im XVII. Jahrhundert*, Fontes rerum Austriacarum, II. Abtlg., sv. 26, Wien, 1866.
- Joseph FIEDLER, *Relationen Venetianischer Botschafter ueber Deutschland und Oesterreich im XVI. Jahrhundert*, Fontes rerum Austriacarum, II. Abtlg., sv. 30, Wien, 1870.
- Carolus HORVAT, *Monumenta Historiam Uscochorum illustrantia*, sv. 32 i 34 serie Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium, Zagreb, svezak 32, Zagreb (JAZU)1910; sv. 34, Zagreb (JAZU) 1913.
- Radoslav LOPASIĆ, *Acta historiam confinii militaris Croatici illustrantia*, sv. II i III sv. 15, 16 serije Monumenta spectantia..., Zagreb (JAZU); sv. II, Zagreb, 1884., sv. III, Zagreb, 1885.

3. Memoari i kronike suvremenika senjskih uskoka

- Franz Christoph KHEVENHUELLER, *Annales Ferdinandi oder wahrhafte Beschreibung Kayser's Ferdinandi des Andern Geburt, Auferziehung und Thaten*, 12 sv., Leipzig, 1721-26.
- Faustino MOISESSO, *Historia della ultima guerra del Friuli Libri due*, Venezia, 1623.
- Batista NANI, *Historia della Repubblica Veneta*, 4 sveska, Venezia, 1663.
- Paolo SARPI, *La Repubblica di Venezia, la Casa d' Austria e gli Usocchi. Aggiunta e supplemento all' Historia degli Usocchi, trattato di pace et accommodamento* (najraniji datum objavljivanja je prema pretpostavci urednika Caetano i Luisa COZZI 1617). A cura di Caetano e Luisa COZZI, Bari, 1965.
- Paolo SARPI, *Il dominio del Mare Adriatico* (pretpostavljeni datum objavljivanja: 1616./1617.) A cura di Roberto CESSI, Padova, 1945.
- Johann Weickhard VALVASOR, *Die Ehre des Herzogthums Crain*, 15 knjiga, 4 dijela, Laibach, 1689.

Sekundarna literatura

1. Uskoci

- Peter BARTL, *Der Westbalkan zwischen spanischer Monarchie und Osmanischem Reich: Zur Tuerkenkriegsproblematik an der Wende vom 16. zum 17. Jahrhundert*, Wien, 1974.
- Catherine Wendy BRACEWELL, *Senjski uskoci. Piratstvo, razbojništvo i Sveti rat na Jadrani u šesnaestom stoljeću*, Barbat, Zagreb, 1997.
- Roberto CESSI, *La Repubblica di Venezia e il problema adriatico*, Napoli, 1953.
- Rudolf EICKHOFF, *Die Uskoken in der suedlichen Adria*, Sep. iz Annales

- Universitatis Saraviensis, sv. 3-4, Sarajevo, 1956.
- Silvino GIGANTE, *Venezia e gli Usocchi dal 1575-1620.*, Rijeka, 1. izdanje, 1904, 2. izdanje, Rijeka, 1931.
- Anna Maria GRUENFELDER, Senj i rat protiv uskoka, *Senjski zbornik*, 24, Senj, 1997, 49-84.
- Anna Maria GRUENFELDER, Biskup Mark Antun de Dominis, *Senjski zbornik*, 22, Senj, 1995, 237-248.
- M. KRAVJANSKY, *Il processo degli usocchi*, Archivio Veneto (AV), seria V, volume V, Venecija, 1929, 234-266.
- Eugenia LEVI, Per la congiura contro Venezia nel 1618., *Nuovo Archivio Veneto*, vol. XVII, Venezia, 1899.
- P. NEGRI, La politica veneta contro gli Usocchi in relazione alla congiura 1618., *Nuovo Archivio Veneto*, volume XVII, Venezia, 1909, 338-384.
- Bare POPARIĆ, *Povijest Senjskih uskoka*, Zagreb, 1936.
- Alberto PUSCHI, Attinenze tra Casa d' Austria e la Repubblica di Venezia dal 1529 al 1616., *Programma del Ginnasio comunale superiore di Trieste 1878-1879.*, Trieste, 1879.
- Leopold von RANKE, *Zur Geschichte Venedigs*, sv. 42 (Sämmtliche Werke), Leipzig, 1878.
- Gerhard ROESCH, *Venedig Geschichte einer Seerepublik*, Stuttgart – Berlin – Koeln, 2000.
- Guenther E. ROTHENBERG, Venice and the Uskoks of Senj 1537-1618., *Journal of Modern History*, Southern Illinois University, sv. 33, Chicago, 1961, 148-156.
- Guenther E. ROTHENBERG, *Die Uskoken in der suedlichen Adria*, Universitaet Sarajevo, Sarajevo, 1972.
- Federico SENECA, *La politica veneziana dopo l' Interdetto*, Padova, 1957.
- Donato SQUICCIARINI, *Die Apostolischen Nuntien in Wien*, drugo izdanje, Citta Vaticana, 2000.
- Gligor STANOJEVIĆ, *Senjski uskoci*, Beograd, 1973.
- Helmfried VALENTINITSCH, *Die inneroesterreichischen Laender und der Gradiskanerkrieg (1615-1618)*, Johannes-Kepler-Festschrift der Universitaet Graz, Graz, 1973.
- Franz VANIČEK, *Specialgeschichte der Militaergrenze*, aus Originalquellen und Quellenwerken geschoepft, dva sveska, Wien, 1875/1876., I. sv., Wien, 1875. 2. Habsburška dinastija
- Dieter ALBRECHT, Ferdinand II. (1619-1637) u Anton SCHINDLING i Walter ZIEGLER, *Die Kaiser der Neuzeit 1519-1918, Heiliges Roemisches Reich, Oesterreich*. Muenchen, 1990, 125-141.
- Bartolome BENASSAR–Bernard VINCENT, *Spanien. 16. und 17. Jahrhundert*, Stuttgart, 1999.
- Anton GNIRS, *Oesterreichs Kampf um sein Suedland am Isonzo*, Wien, 1916.
- Friedrich HURTER, *Geschichte Kaiser Ferdinands II. und seiner Eltern bis zu dessen Kroenung in Frankfurt*, Schaffhausen, 1850-1856, sv. II, VI, VII, Schaffhausen,

1856.

Alfred KOHLER Karl V. (1519-1556) u Anton SCHINDLING i Walter ZIEGLER, *Die Kaiser der Neuzeit 1519-1918. Heiliges Roemisches Reich, Oesterreich*, Muenchen, 1990, 33-54.

Oskar LEHNER, *Oesterreichische Verfassungs- und Verwaltungsgeschichte mit Grundzuegen der Wirtschafts- und Sozialgeschichte*, drugo prerađeno izdanje, Linz, 1994.

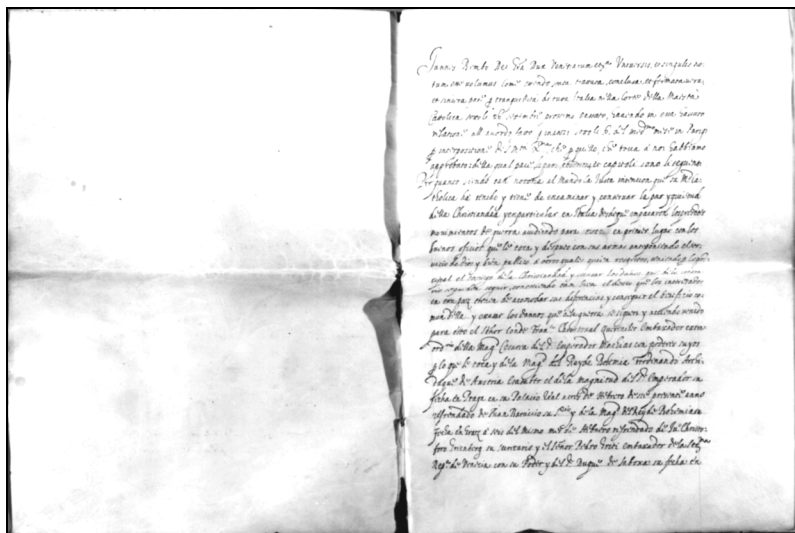
Volker PRESS, Rudolf II. (1576-1612) u Anton SCHINDLING i Walter ZIEGLER, *Die Kaiser der Neuzeit 1519-1918. Heiliges Roemisches Reich, Oesterreich*, Muenchen, 1990, 33-54.

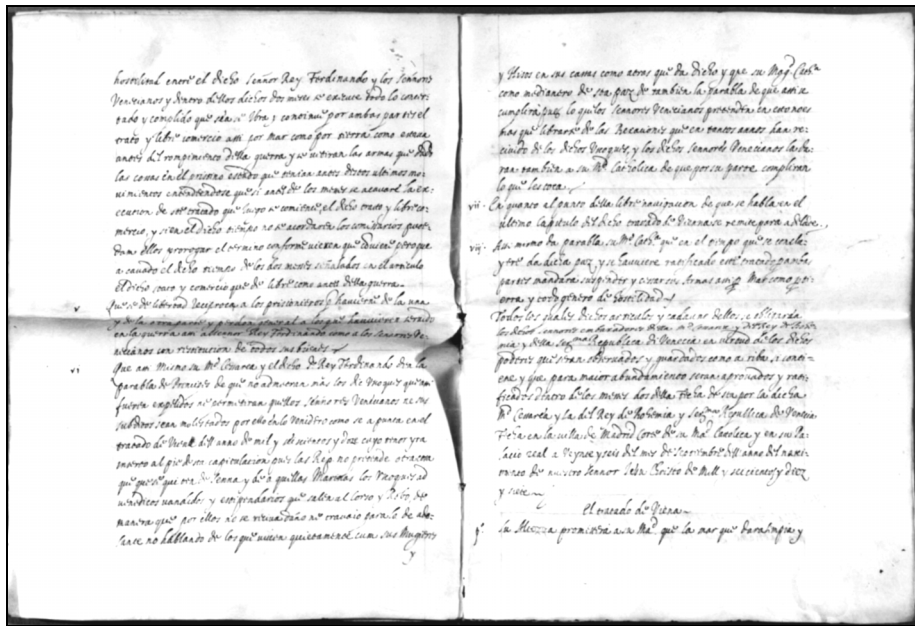
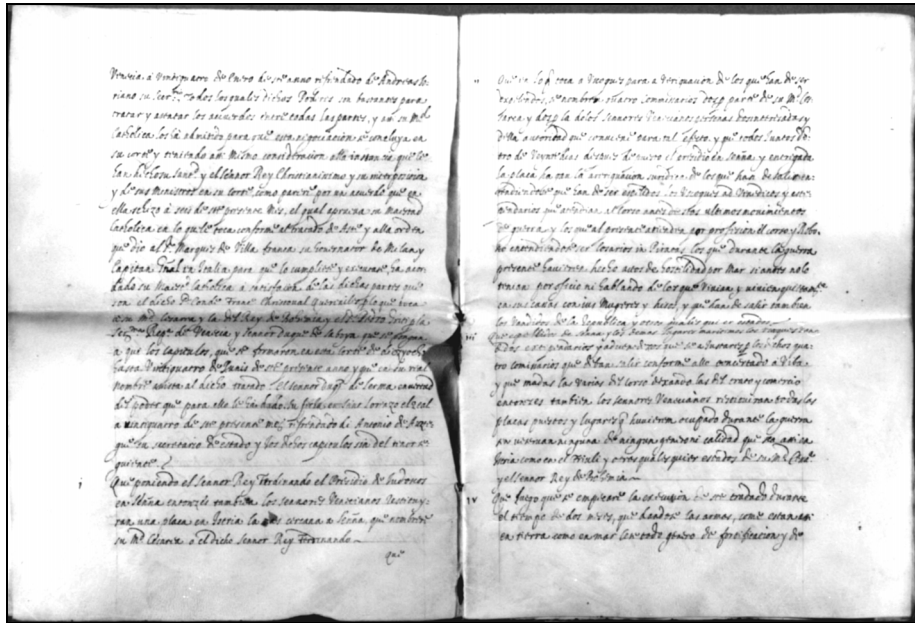
Volker PRESS, Matthias (1612-1619) u Anton SCHINDLING i Walter ZIEGLER, *Die Kaiser der Neuzeit 1519-1918. Heiliges Roemisches Reich, Oesterreich*, Muenchen, 1990, 33-54.

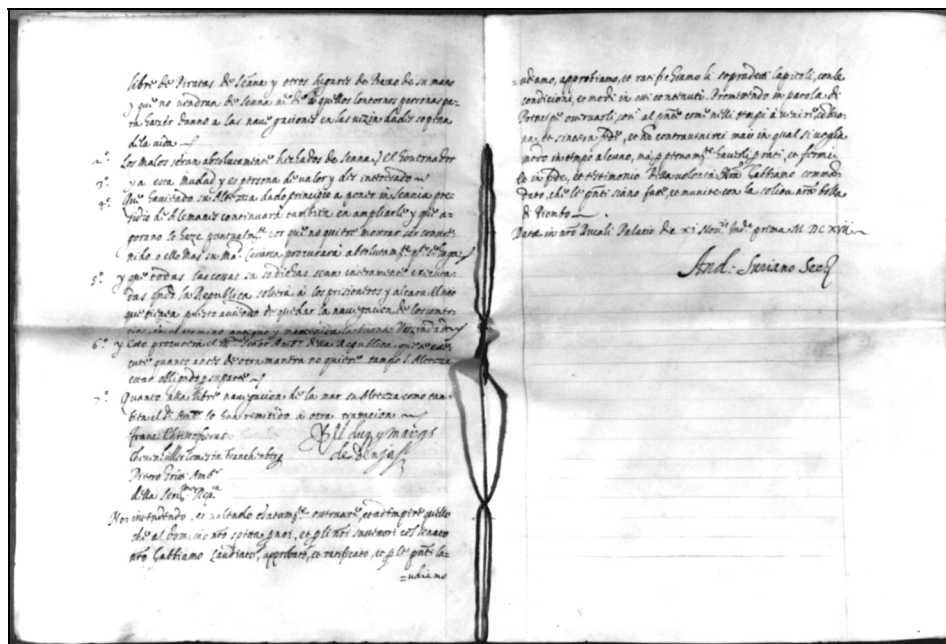
Manfreg RUDERSDORF, Maximilian I. (1564-1576) u Anton SCHINDLING i Walter ZIEGLER, *Die Kaiser der Neuzeit 1519-1918. Heiliges Roemisches Reich, Oesterreich*, Muenchen, 1990, 33-54.

Bernhard SICKEN, Ferdinand I. (1556-1564) u Anton SCHINDLING i Walter ZIEGLER, *Die Kaiser der Neuzeit 1519-1918. Heiliges Roemisches Reich, Oesterreich*, Muenchen, 1990, 33-54

Erich ZOELLNER, *Oesterreich. Sein Werden in der Geschichte*, Wien, 1961.

Sl. 1 – 4, Preslik dijelova Onateova tajnog ugovora iz 1617., original se čuva u Austrijskom državnom arhivu, signatura HHSt FUK 1549

USCOCS WAR INTERNATIONAL ASPECTS

Summary

The so called 'Uscocs' or 'Gradiška' war between the Austrian Habsburg dynasty and the Venetian Republic (1615-1618) has, until the present day, been only interpreted from Croatian and Austrian historiography as an event with only a regional meaning and as an episode in the history of the Turkish Wars. The historiography of the 16th and 17th centuries provides us with a lot of information about the expansion of the Ottoman Empire towards Europe and Europe's defence against this apocalyptic threat. From parts of the Austrian historiography the Uscocs were perceived as one of the frontline defences. The other aspect of the Uscocs' history was the conflict between Austria and the Venetian Republic which they caused and led to the end. The fact that the military actions during that war were mostly concentrated around the towns of the Friuli region, predominately around the town of Gradište, was not included in historical researches until now.

The author investigates all the approaches to the question of the Uscocs war and finally concludes that this conflict was very important for the further territorial positioning and further leading of the war between the Austrian Habsburgs and the Venetians for the domination of Upper Italy, which was started by King Maximilian I. Spain and France were involved in this

war. In the literature the Spanish intervention was described as being help for the Spanish Habsburgs who were connected with the Austrian Habsburgs through many family connections. The most plausible, and for Spain also a very important reason for the intervention, was territorial positioning in Upper Italy. There were very important merchant routes between the Adriatic Sea and the Holy Roman Empire which were important in connecting Spain with its possessions in the Netherlands. This was the reason for the special agreement between Spain and their Austrian relatives from which it asked important territorial gifts to establish its position within the European continent. France was also involved; not only in helping the Venetian Republic, but also in taking back the lost county of Milan.

INTERNATIONALE ASPEKTE DES "USKOKENKRIEGES"

Zusammenfassung

Der sogenannte „Uskokenkrieg“ oder „Gradiskanerkrieg“ zwischen dem oesterreichischen Zweig der Habsburgerdynastie und der Republik Venedig (1615-1618) wurde bisher sowohl in der kroatischen (jugoslawischen) als auch in der oesterreichischen und italienischen Geschichtsschreibung als ein Ereignis von nur beschränkter regionaler Bedeutung, als eine Fussnote in der Geschichte behandelt. Er galt als eine Episode in der Geschichte der Türkenkriege und der Abwehr der Türken – die Geschichte des 16. und 17. Jahrhunderts wurde dominiert vom Interesse an der Ausbreitung des Osmanischen Reiches in Europa und der Abwehr Europas von dieser apokalyptischen Gefahr. Die Uskokten wurden – vor allem in der oesterreichischen Geschichte – als eine der Abwehrfronten behandelt. Der zweite Aspekt der Uskokengeschichte ist der Konflikt, der ihrerwegen zwischen Oesterreich und Venedig ausbrach und zum Krieg führte. Die Tatsache, dass sich die militärischen Aktionen auf Städte in Friaul, vor allem auf Gradisca konzentrierten, wurde bisher in der Geschichtsschreibung nicht zum Anlass genommen, die Bezeichnung dieses Krieges zu hinterfragen.

Die Autorin unternimmt diese Kritik an der Behandlung des „Uskokenkrieges“ und kommt zum Schluss, dass es sich um einen Konflikt handelte, in dem es um einen Krieg um wichtige strategische territoriale Positionen und um die Fortsetzung eines Kampfes zwischen den oesterreichischen Habsburgern und der Republik Venedig um die Vorherrschaft in Oberitalien – einem Krieg, den Kaiser Maximilian I. begonnen hatte – ging. In diesen Konflikt mischten sich Spanien und Frankreich ein: Die spanische Intervention wird in der Literatur als Hilfe der spanischen Habsburger gegenüber der ihnen durch vielfache verwandtschaftliche Beziehungen verbundenen oesterreichischen Linie Habsburg erklärt; dies ist ein Motiv – aber ein viel plausibleres und für Spanien mindestens ebenso wichtiger Grund für die Intervention war die Beherrschung Oberitaliens, der wichtigen Handelswege zwischen der Adria und dem Heiligen Römischen Reich, für Spanien die Verbindung zu den spanischen Besitzungen in den Niederlanden. Spanien forderte dafür von den oesterreichischen Verwandten im geheimen Onate-Vertrag einen Preis: wichtige territoriale Zugeständnisse, aufgrund dessen es seine Position auf dem europäischen Kontinent ausbauen konnte. Auch Frankreich engagierte sich – nicht nur um der Republik Venedig im Kräftemessen gegen Spanien zu helfen, sondern um den Einfluss in der verlorenen Grafschaft Mailand wieder zurückzuerhalten.